

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Daniela Mašková

PRÁVNÍ ÚPRAVA DĚDĚNÍ ZE ZÁVĚTI V ČESKÉ REPUBLICE A ITÁLII

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Šustek, Ph.D.

Katedra: Katedra občanského práva

Datum vypracování práce: 5. června 2012

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5. června 2012

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Petrovi Šustkovi, Ph.D. za vedení této práce a jeho cenné rady.

Obsah

ÚVOD	1
1. DĚDĚNÍ ZE ZÁVĚTI A JEHO MÍSTO V DĚDICKÉM PRÁVU	3
2. ZÁVĚŤ A JEJÍ NÁLEŽITOSTI.....	4
2.1 POŘIZOVATEL ZÁVĚTI.....	4
2.1.1 Věk.....	4
2.1.2 Duševní stav	5
2.1.3 Vůle.....	7
2.2 POJEM ZÁVĚŤ	8
2.3 DRUHY USTANOVENÍ V ZÁVĚTI.....	9
2.4 VEDLEJŠÍ DOLOŽKY	11
2.4.1 Podmínka.....	12
2.4.2 Příkaz (modus).....	15
2.4.3 Doložení času.....	16
2.4.4 Vedlejší doložky podle nového občanského zákoníku.....	16
2.5 FORMY ZÁVĚTÍ	18
2.5.1 Holografní závěť.....	18
2.5.2 Allografní závěť	23
2.5.3 Závěť osob, které nemohou číst nebo psát podle občanského zákoníku.....	25
2.5.4 Závěť formou notářského zápisu	25
2.5.5 Mezinárodní závěť.....	28
2.5.6 Privilegované závěti.....	29
2.5.7 Formy závěti podle nového obč. zák.....	30
2.6 DĚDICKÁ SUBSTITUCE	30
2.7 ZRUŠENÍ ZÁVĚTI	32
3. DĚDICKÉ SMLOUVY	35
3.1 TEORIE PRÁVNÍHO JEDNÁNÍ „INTER VIVOS, POST MORTEM“	36
3.2 DAROVÁNÍ PRO PŘÍPAD SMRTI.....	37
3.3 RODINNÁ SMLOUVA.....	38
3.4 DĚDICKÉ SMLOUVY DLE NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	39
4. POJEM UNIVERZÁLNÍ A SINGULÁRNÍ SUKCESE	41
4.1 ODKAZ PODLE NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	43
5. DĚDICKÁ NEZPŮSOBILOST	45
6. NEOPOMENUTELNÍ DĚDICOVÉ.....	48
6.1 SUBJEKTY.....	48
6.2 PODÍLY	50
6.3 OCHRANA NEOPOMENUTELNÝCH DĚDICŮ VE VZTAHU K INTESTÁTNÍ POSLOUPNOSTI	56
7. VYDĚDĚNÍ.....	57
ZÁVĚR.....	62
SEZNAM ZKRATEK	64
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	65
ABSTRAKT	71
KLÍČOVÁ SLOVA.....	75

Úvod

Téma dědického práva a konkrétně problematiky testamentární posloupnosti jsem si pro svou diplomovou práci zvolila především z důvodu mého zájmu se této oblasti práva v budoucnosti věnovat a zároveň z důvodu jeho aktuálnosti s ohledem na nový kodex a zásadní změny, které se tak do dědického práva promítnou. Dědické právo je oblast práva, která je zcela přirozenou součástí života téměř každého člověka, a je proto nutné mu věnovat náležitou pozornost. Domnívám se, že z důvodů především historických je širokou veřejností tato problematika často opomíjena a přestože má dědění ze závěti přednost před děděním ze zákona, k sepsání závěti se přistupuje spíše jen výjimečně.

K porovnání dědění ze závěti s italskou právní úpravou jsem přistoupila především proto, že pořízení závěti má v Itálii dlouhodobou tradici a je jí věnována značná pozornost i v italské odborné literatuře. V současné době diskuzí nad novou právní úpravou českého občanského práva a návrat nového občanského zákoníku k některým institutům, které „socialistický kodex“ opomíjel, považuji za vhodné seznamovat se i s jinými přístupy a výklady, neboť se mohou ukázat jako užitečné a inspirativní pro aplikaci nového kodexu v České republice.

Ve své práci se zabývám nejdůležitějšími instituty dědění ze závěti jako např. otázkami závěti samotné, problematikou neopomenutelných dědiců či vyděděním. Pro komplexní uchopení této problematiky považuji za nepostradatelné poukázat i na některé další otázky dědění obecně, především na pojem univerzální a singulární sukcese či dědickou nezpůsobilost, proto jsem je do své práce také zařadila.

Komparací těchto zmiňovaných institutů v českém občanském zákoníku a v italském *codice civile* se snažím o kritické poznání problematiky z pohledu právní vědy a judikatury. Hlavním cílem této práce je poukázat na různé způsoby pojetí testamentární posloupnosti jako celku v dvou odlišných státech, ukázat shodné rysy obou kodexů a zdůraznit jejich odlišnosti, které jsou v mnoha případech podstatné.

V průběhu tvorby této práce se stal součástí právního řádu již výše zmiňovaný nový kodex občanského práva pro Českou republiku, který by měl nabýt účinnosti 1.1.2014. Proto se v této práci zabývám nejen účinným zněním zákona, ale pracuji též s novým platným občanským zákoníkem. Není však mým cílem pojmou do této práce

veškeré změny, které nový občanský zákoník do dědického práva přinese, ale především poukazují na změny pramenící z odlišného principiálního přístupu zákonodárce, popř. na změny, které právní úpravy srovnávaných států přiblíží. Nový občanský zákoník používá v mnoha případech zcela novou (resp. obnovenou) terminologii oproti tomu současnému. Ve své práci se snažím zachovat a ctít terminologii užívanou v jednotlivých kodexech, proto není vyloučeno, že o některých institutech bude psáno dvěma různými terminologickými pojmenováními.

1. Dědění ze závěti a jeho místo v dědickém právu

Dědické právo je v objektivním smyslu chápáno jako souhrn všech právních norem upravujících přechod práv a povinností zemřelé osoby na jeho právní nástupce.¹ Jako základní důvody dědění lze obecně označit zákon, závěť a dědickou smlouvu. Současný český i italský zákoník upravují pouze důvody dva, a to dědění ze závěti a ze zákona.

Vztah těchto dvou právních důvodů dědění je v obou kodexech také stanoven obdobně. Jako první a tedy privilegovaný důvod dědění je testament. Protože pouze za předpokladu, že zůstavitel platnou závěť nezanechal nebo v ní naložil pouze o části svého majetku, je možné přistoupit k dědění na základě intestátní posloupnosti. Tím však není vyloučeno, aby bylo postupováno podle zákona i závěti najednou, právě pro případ, že zůstavitel o části svého majetku pořídil závěť a o části nikoli, popř. pokud existuje více závěti a vzájemně se nevyklučují (srov. kapitola 2.7 této práce), lze postupovat podle více závětí najednou.

Nový občanský zákoník zařazuje mezi důvody dědění i výše zmiňované dědické smlouvy. Nejedná se ale o pojetí dědické smlouvy, tak jak ji upravoval obecný občanský zákoník, tedy výhradně mezi manžely, ale o pojetí širší bez omezení na rodinné příslušníky či jinak definované subjekty (srov. kapitola 3. této práce).

Jako předpoklady samotné dědické posloupnosti je možné uvést tyto: smrt fyzické osoby, existence pozůstalosti, existence způsobilého dědice, právní důvod dědění, projev vůle či právně relevantní chování na přijetí či odmítnutí dědictví.² V následujících kapitolách nebudu detailně zkoumat všechny tyto předpoklady, ale pouze ty nejdůležitějších a nejzásadnější pro dědění ze závěti.

---

¹ ŠVESTKA, Jiří a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné 3. 5. vyd.* Praha: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7357-465-9, s.258.

² ŠVESTKA, Jiří a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné 3. 5. vyd.* Praha: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7357-465-9, s.261.

2. Závěť a její náležitosti

2.1 Pořizovatel závěti

Pořízení závěti je určeno výhradně fyzickým osobám, neboť se jedná o projev autonomie vůle člověka při nakládání s majetkem pro případ smrti. Jde o právní úkon výhradně osobního charakteru, a proto je vyloučen jakýkoli druh zastoupení. Zákon specifikuje podmínky, které musí pořizovatel závěti splnit, aby bylo možné považovat závěť za platně sepsanou. Jedním z okruhů podmínek je samotná způsobilost pořizovatele závěti.

2.1.1 Věk

Oba právní řády spojují způsobilost pořizovatele závěti s dosažením určitého věku a primárním požadavkem je v obou případech dosažení zletilosti, tedy pro oba státy věku osmnácti let. Občanský zákoník však do této zásady připouští dva průlomky. Tím prvním je, že testovací způsobilost nabude před osmnáctým rokem věku též osoba starší šestnácti let a mladší osmnácti let, která se svolením soudu uzavřela manželství. Nabytou způsobilost neztratí ani v případě zániku takto uzavřeného manželství.³ *Codice civile* na rozdíl od občanského zákoníku nepožaduje „nabytí zletilosti“, ale „dosažení věku zletilosti“. Tato drobná jazyková odchylka společně s obecným pojetím rozsahu nabyté způsobilosti tzv. emancipované osoby v Itálii jsou důvody, které vedou výklad italské právní vědy opačným směrem než ten český. Emancipované osoby, jak je označuje *codice civile*, tedy osoby, které dosáhly věku šestnácti let a zároveň jsou mladší osmnácti let, kterým soud udělil souhlas s uzavřením manželství, nedosahují plné způsobilosti k právním úkonům, ale pouze způsobilosti omezené. Pro právní úkony přesahující běžnou správu v majetkových záležitostech je vyžadován souhlas poručníka, naopak k právním úkonům osobní povahy je emancipovaná osoba plně způsobilá.⁴ Tyto dvě premisy tedy vedou k výkladu italské normy ve smyslu, že osoby, které uzavřely manželství a zároveň nedosáhly osmnáctého roku věku, nemají testovací způsobilost, jako je tomu v České republice.

---

³ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. Praktik. ISBN 978-80-87212-79-0, s. 64.

⁴ čl. 394 c.c.

Druhým prolomením zásady zletilosti pro nabytí testovací způsobilosti je pak ustanovení § 476d odst. 2 Obč. zák., který dává možnost pořídit závěť i nezletilci, který dovršil patnáctý rok věku, a to formou notářského zápisu. Otázku rozsahu majetku, o kterém může nezletilá osoba zřídít závěť, zákon neřeší. V odborné literatuře se objevují názory⁵, že rozsah majetku, se kterým může nezletilec pro případ smrti závětí nakládat, je s ohledem na § 9 Obč. zák. omezen a nezletilý je způsobilý pořídit závěť jen v rozsahu vlastní rozumové a volní vyspělosti odpovídající jeho věku. *Codice civile* žádnou podobnou speciální formu závěti nestanoví a je tak nutno konstatovat, že italská právní úprava neposkytuje žádnou možnost pro nezletilé osoby pořídit testament

Co do věku pořizovatele závěti přebírá nový občanský zákoník základní principy ze současného občanského zákoníku, nadále je tedy požadováno dosažení zletilosti pořizovatele a je i zachována možnost pořídit závěť formou veřejné listiny pro osoby, které dovršily patnáctý rok věku a dosud nenabýly plné svéprávnosti.⁶

2.1.2 Duševní stav

K posouzení testovací způsobilosti je shodně oběma právními řády přihlíženo i k duševnímu stavu pořizovatele. Zákonodárci srovnávaných států zvolily sice poněkud odlišné cesty při stanovování podmínek týkajících se duševního stavu, nicméně některé shodné rysy vykazují. Hlavním rozdílem, je skutečnost, že občanský zákoník vyžaduje plnou způsobilost k právním úkonům, naproti tomu *codice civile* vylučuje z testovací způsobilosti pouze osoby, které jsou zcela zbaveny způsobilosti k právním úkonům a ponechává tak do určité míry možnost pořídit testament osobám s omezenou způsobilostí.⁷

Česká úprava tedy stanoví, že osoba jejíž způsobilost byla pravomocně soudem omezena nebo jí byla zbavena z důvodu duševní poruchy, která není jen přechodná, testovací způsobilost nemá. Vedle duševní poruchy, která není jen přechodná, může být příčinou nedostatku způsobilosti i tzv. duševní porucha *ad hoc*. Jedná se např. o stav způsobený nadměrným požitím alkoholických nápojů, užitím drog, některých druhů léčiv, popř. i stav jako důsledek šoku či euforie. Problémem této *ad hoc* omezené

---

⁵ BEZOUŠKA, Petr. Nezletilý a závěť notářským zápisem. *Právní rádce*. 2005, č. 4, s. 19-21.

⁶ *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*. Praha, 2012. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf, s. 379.

⁷ CAPOZZI, Guido. *Successioni e donazioni: Tomo I*. 3. vyd. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14857-0, s. 681.

způsobilosti může být především unesení důkazního břemene, neboť tuto skutečnost musí prokázat osoba, která takovou momentální duševní poruchu namítá.

Ke zbavení způsobilosti k právním úkonům osoby podle *codice civile* dochází v případě „stále slabosti mysli“.⁸ Italská nauka také konstatuje, a v tom se shoduje s tou českou, že platnost závěti by nemohlo způsobit ani to, že tento úkon osoba učinila ve „světlem okamžiku“ nebo že se uzdravila, pokud je zde existující soudní rozhodnutí, které zakládá nezpůsobilost osoby.⁹ Další případy, kdy jsou osoby podle čl. 591 c.c. nezpůsobilé k pořízení testamentu, jsou, pokud se prokáže, že přestože nebyly soudním rozhodnutím zbaveny způsobilosti k právním úkonům, byly z jakéhokoli i dočasného důvodu nezpůsobilé myslet a chtít v okamžiku, kdy byla závěť pořízena. Tato nezpůsobilost, naukou označovaná jako „přirozená“, může být příležitostná (např. opilost či hypnóza) anebo stálá. V druhém případě tak může být dán důvod k rozhodnutí o zbavení způsobilosti. Ustálená italská judikatura vyžaduje prokázat, že pořizovatel závěti si nebyl v okamžiku, kdy pořizoval závěť, vědom svého jednání nebo nebyl schopen svobodně se rozhodovat.¹⁰ Nejvyšší soud v rozhodnutí Cass. 22 marzo 1985, n. 2074 poukazuje mj. na zjevnou obtížnost unést důkazní břemeno, když se vyjádřil k „přirozené způsobilosti“ způsobem, že zásadou je způsobilost k právním úkonům, takže případná nezpůsobilost je výjimkou z této zásady, a proto musí být řádně prokázána. Nepostačí tedy prokázání, že vlivem vážné nemoci je normální proces utváření vůle a jejího projevu změněn a narušen, ale je nutné prokázat, že subjekt nebyl v rozhodném okamžiku schopen rozhodovat se vědomě a svobodně.

Nový občanský zákoník přináší několik drobných změn do úpravy požadovaného duševního stavu pro platné pořízení závěti. Zásada, že osoba

---

⁸ čl. 414 c.c. Novelou *codice civile* zákonem č. 6/2004 byla provedena rozsáhlá změna problematiky (ne)způsobilosti k právním úkonům. Byl zaveden nový institut tzv. „podpůrná správa“, která se stává dalším možným a především zákonodárcem privilegovaným nástrojem, kterým je možné chránit osobu a její majetek, popř. majetek dalších osob, která nemůže, byť i jen částečně či dočasně, chránit své zájmy z důvodu nemoci nebo fyzického či psychického postižení. Dochází tak k oslabení tradičních institutů omezení a zbavení způsobilosti k právním úkonům, které již nejsou obligatorní ale pouze fakultativní. Do budoucna je tedy nutno předpokládat snížení počtu osob, které budou soudně omezeny či zbaveny ve způsobilosti k právním úkonům. Osoba, která je chráněna pomocí institutu „podpůrná správa“, je zásadně způsobilá k právním úkonům a nezpůsobilá pouze k úkonům soudem vyjmenovaným. Pokud v rozhodnutí nebude o testovací způsobilosti zmínky, je nutné takovou osobu za způsobilou pořídit testament považovat.

⁹ Vedle této tzv. soudní nezpůsobilosti, existovala v Itálii až do roku 1981 i tzv. právní nezpůsobilost, která byla akcesorickým trestem k odsuzujícímu rozsudku na doživotí či odnětí svobody na dobu ne nižší než pět let, a způsobovala nezpůsobilost odsouzeného k provádění právních úkonů majetkové povahy.

¹⁰ Cass. 6 maggio 2005, n. 9508; Cass. 18 aprile 2005 n. 8079; 30 gennaio 2003 n. 1444

nesvéprávná¹¹ není způsobilá závěť pořídit je zachována. Osoba, která byla omezena ve svéprávnosti pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, psychotropních látek nebo podobných přípravků nebo pro chorobou závislost na hráčské vášni, může testament pořídit v jakékoli zákonem stanovené formě, avšak jen v rozsahu maximálně jedné poloviny pozůstalosti.¹² Nově bude také možné, aby osoba, která byla ve svéprávnosti omezena tak, že není způsobilá pořizovat závěť, ji pořídila, pokud se uzdravila do té míry, že je schopna projevit vlastní vůli. Omezení v pořizování o majetku proto není vázáno pouze na právní moc soudního rozhodnutí, ale zejména na faktický zdravotní stav osoby.¹³

2.1.3 Vůle

Vedle jiných náležitostí, o kterých bylo již výše pojednáno, je nutné v případě právního jednání spočívajícího v pořizení závěti zkoumat také vůli pořizovatele. Její případné nedostatky totiž mohou způsobovat relativní nebo absolutní neplatnost a dokonce nicotnost takového jednání. Při úvahách o nedostatku vůle je třeba věnovat pozornost především fyzickému či psychickému nátlaku, podvodu a omylu.

Italská právní věda zásadním způsobem rozlišuje následky způsobující nátlak fyzický (*vis absoluta*) a psychický (*vis compulsiva*). Závěť pořízenou pod fyzickým nátlakem považuje za, z důvodu chybějící svobodné vůle, nezpůsobující žádné účinky, za „zdánlivý testament“ (*testamento apparente*), tedy dokument, který formou i obsahem odpovídá závěti, ale nejedná se ani o pořizovatelovu vůli *mortis causa* a ani o jiné prohlášení na základě jeho vůle a jako takový je tento úkon nulitní (nicotný). Oproti tomu psychický nátlak způsobuje pouhou relativní neplatnost. Psychický nátlak musí být takový, aby měl na zůstavitele vliv s ohledem na jeho věk, fyzickou a psychickou kondici.¹⁴ Shodné následky jako psychický nátlak způsobuje podle italské úpravy i

---

¹¹ Způsobilost k právním úkonům podle § 8 odst. 1 obč. zák. je novou úpravou terminologicky odlišena a označuje ji za svéprávnost (§ 15 odst. 2 nového obč. zák.). Na tomto místě se rozumí nesvéprávnou osobou ta, která nemá pořizovací způsobilost, nikoli tedy osoba, která by byla nezpůsobilá k právním jednáním vůbec. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*. Praha, 2012. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf., s. 379.

¹² § 1528 odst. 2 Nového obč. zák.

¹³ FRINTA, Ondřej. Závěť (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*. 2008, č. 11.

¹⁴ BONILINI, Giovanni. *Manuale di diritto ereditario e delle donazioni*. 5. vyd. Torino: Utet, 2010, ISBN 978-88-598-0030-9, s. 311.

podvod, kterého se dopustí osoba, která za použití podvodných prostředků vyvolá v zůstaviteli chybné představy a ovlivní (změní) tak zůstavitelovo směřování vůle.¹⁵

Česká právní věda se k rozlišování následků způsobených fyzickým nebo psychickým nátlakem nepřiklání a oba případy považuje za způsobující neplatnost závěti.

Relativní neplatnost způsobuje podle italské úpravy také omyl. O omyl se bude jednat v případě, že skutečnost, ve které se zůstavitel mylil, ho ovlivnila způsobem podstatným a určujícím a dále, že se jedná o jediný důvod pro jeho konkrétní jednání, protože kdyby důvodů bylo více, nemohl by ani jeden být označen za ten určující.¹⁶

Český občanský zákoník úpravu omylu v případě pořízení závěti neupravuje. Odborná literatura to řeší odkazem na vlastní obsah závěti a její eventuelní odůvodnění, neboť považuje za správné brát na případný omyl ohled, i přes chybějící výslovnou zákonnou úpravu.¹⁷ Na tento nedostatek současné právní úpravy reaguje nový občanský zákoník s tím, že za relativně neplatnou se považuje takové ustanovení závěti, ke kterému zůstavitel přistoupil na základě podstatného omylu.¹⁸

2.2 Pojem závěť

Závěť je osobně učiněný, formální, jednostranný a kdykoli odvolatelný projev vůle o tom, komu má v případě smrti pořizovatele připadnout jeho majetek.¹⁹ Pořízení závěti je osobní právo pořizovatele, a není proto možné učinit tento úkon v zastoupení. Omezujícím mantinelem při pořizování závěti je pouze ochrana neopomenutelných dědiců. Je ponecháno na úvaze každé způsobilé fyzické osoby, zda závěť pořídí či nikoli.

O náležitostech, které musí být splněny k platně sepsané závěti co do osoby pořizovatele, bylo pojednáno v předchozí kapitole. Kromě těchto podmínek však musí být splněny i podmínky další. Testament je poměrně přísně formalizovaný právní úkon a jako odůvodnění lze uvést skutečnost, že právní účinky přináší až po smrti zůstavitele,

---

¹⁵ CAPOZZI, Guido. *Successioni e donazioni: Tomo I*. 3. vyd. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14857-0, s. 752-753.

¹⁶ BONILINI, Giovanni. *Manuale di diritto ereditario e delle donazioni*. 5. vyd. Torino: Utet, 2010, ISBN 978-88-598-0030-9, s. 312-313.

¹⁷ MIKEŠ, Jirí a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. Praktik. ISBN 978-80-87212-79-0, s. 68.

¹⁸ § 1529 Nového obč. zák.

¹⁹ FIALA, Josef a Milan KINDL. *Občanský zákoník: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7357-395-9, s. 828.

který již nemá možnost svůj úkon dále blíže vysvětlit, objasnit svou pravou vůli nebo dokonce pořídit testament nový. Český občanský zákoník počítá s taxativně uvedenými formami závětí; jsou jimi závěť holografní, allografní podle § 476b Obč. zák. a podle § 476c Obč. zák. a závěť formou notářského zápisu. Také italský právní řád má taxativně uvedené formy závětí. V *codice civile* jsou to tzv. řádné závěti, mezi které patří holografní, veřejná a tajná, a dále závěti privilegované, které najdou uplatnění ve výjimečných případech. Další forma závěti, která však stojí mimo *codice civile* a je zakotvena v zákoně ze dne 29. listopadu 1990, č. 387, je závěť mezinárodní, a to na základě přistoupení Itálie k Washingtonské úmluvě o jednotném právu pro formu mezinárodní závěti z roku 1973.²⁰

Nedodržení některé z formálních náležitostí závěti má za následek neplatnost takového právního úkonu. Shodnými formálními náležitostmi pro oba srovnávané právní řády a pro všechny formy závětí jsou: výslovný projev vůle pořizovatele, písemná forma²¹ a uvedení dne, měsíce a roku.

Společná závěť dvou nebo více osob je neplatná v obou porovnávaných právních řádech. K problematice vzájemné závěti, která je v *codice civile* výslovně zmiňována, bylo judikaturou upřesněno, co vše lze za vzájemné poslední pořízení považovat, a to v soudním rozhodnutí Trib. Milano 2 novembre 1998, *Giurisprudenza in merito*, 2000, 596: „*V případě, že dva pořizovatelé závětí pořídí každý závěť ve prospěch toho druhého, v dvou různých testamentech stejného data i obsahu, je nutné domnívat se, že tyto dva pořizovatelé se navzájem ovlivnili, a že přestože se jedná o odlišné závěti, jejich vůle je v podstatě zahrnuta do jednoho právního aktu v rozporu s čl. 589 a 458 c.c. v tom smyslu, že pokud jsou dvě závěti obsaženy v jednom úkonu nebo v případě že se jedná o reciproční ustanovení, je nutné předpokládat, že pořizovatelé závětí byli předem dohodnuti.*“

2.3 Druhy ustanovení v závěti

Podle českého pojetí závěti musí testament obligatorně obsahovat ustanovení dědice k majetku pořizovatele nebo jeho části pro případ jeho smrti, jedná se tedy o výhradně majetková ustanovení. Italské pojetí závěti naproti tomu umožňuje, aby závěť

---

²⁰ Itálie tuto Úmluvu ratifikovala v roce 1990. Československo se stalo signatářem této Úmluvy v roce 1974, avšak nikdy ji neratifikovalo. Česká republika není signatářem této Úmluvy.

²¹ Výjimku z této zásady stanoví nový občanský zákoník pro případ privilegovaných závětí.

obsahovala i určitá nemajetková ustanovení, i když i tak připouští, že hlavním (nikoli však nezbytným) obsahem závěti je ustanovení dědice.

V závěti budou obvykle ustanoveni jiní dědicové, než ti zákonní, popř. budou upraveny jinak jejich podíly na dědictví, ale ani to není podmínkou. Pokud budou v závěti ustanoveny jako dědicové osoby, které by jinak byly zákonnými dědici, nic to na platnosti takového ustanovení nemění. Vzhledem k tomu, že podle občanského zákoníku obligatorním znakem závěti není určení podílů, stanoví zákon, že v případě, že podíly určeny nebudou, bude se jednat o shodné podíly pro všechny dědice. Současná česká právní úprava nezakotvuje formu odkazu jako vyjádření singulární sukcese pro případ smrti (srov. kapitola 4 této práce), proto je považována za dědice i osoba, které zůstavitel zanechal v závěti určitou konkrétní věc. Cena takto určené věci pak vyjadřuje podíl dědice na celku zanechaného majetku.²² Určení osoby, která se má stát dědicem musí být dostatečně určitá, proto bude obvykle požadováno alespoň jméno a příjmení povolávaného dědice. Avšak jak dovodil Krajský soud v Brně, v některých případech postačí i jiná formulace, např. „svým dětem“, neboť se jedná o formulaci, která umožňuje prokazatelné zjištění, kdo je dítětem pořizovatele.²³

Italský *codice civile* jako typická majetková závětní ustanovení označuje vedle ustanovení dědice i zanechání odkazu. Vedle těchto však připouští i majetková ustanovení netypické povahy. Právní vědou je za takové netypické majetkové závětní ustanovení považováno např. uznání dluhu zůstavitelem za účelem usnadnit vymožení jeho pohledávky ze strany věřitele.²⁴

Zvláštní pozornost je ale pro případ italského práva třeba věnovat i nemajetkovým ustanovením, o kterých v čl. 587 odst. 2 c.c. zákonodárce stanovil, že jsou účinná za podmínky, že jsou obsažena v právním úkonu, který naplňuje formální náležitosti závěti a dále pokud jsou zákonem dovolena. Nemajetková ustanovení jsou dokonce účinná i v případě, že jsou jediným obsahem závěti, tedy pokud zůstavitel se svým majetkem pro případ smrti nenaložil a dědice ani odkazovníky v ní nestanovil.²⁵ Mezi typická nemajetková ujednání patří např. uznání otcovství dítěte, projev vůle

---

²² MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. Praktik. ISBN 978-80-87212-79-0, s. 70.

²³ Rozsudek Krajského soudu v Brně z 14.2.1994, čj. 18 Co 218/93-32, Ad notam č. 2/1995 s. 47.

²⁴ BONILINI, Giovanni. *Manuale di diritto ereditario e delle donazioni*. 5. vyd. Torino: Utet, 2010, ISBN 978-88-598-0030-9, s. 223.

²⁵ TRIOLA, Roberto. *Il Testamento*. Milano: Giuffrè Editore, 2012. ISBN 88-14-16223, s. 47.

právně uznat nemanželské dítě, určení osoby poručníka pro nezletilé dítě, ustanovení osoby, která obstará provedení ustanovení „ve prospěch duše“, autorizace k posmrtnému nakládání s orgány ve prospěch třetích osob, založení nadace atd.

V závětním ustanovením „ve prospěch duše“ se odráží silný katolický vliv a tradice v Itálii. Jedná se o ustanovení, kterým zůstavitel vyjadřuje, že věci v závěti konkrétně určené mají být použity k náboženským účelům směřujícím ke spasení duše. Nezbytnou podmínkou pro platnost takového závětního ustanovení je jasné a konkrétní určení hodnoty majetku nebo věci, které mají být k tomuto účelu poskytnuty. Zůstavitel může jmenovat osobu, která se má postarat o provedení těchto úkonů, přičemž obvykle je výkon přímluvných modliteb svěřen místnímu faráři či knězi.²⁶

Další zvláštní ustanovení, které může italská závěť obsahovat je to „ve prospěch chudých“. V takovém případě zůstavitel neoznačil dědice či odkazovníky konkrétně, ale pouze obecně jako chudé nebo jiným obecným označením. Takové ustanovení není považováno za neurčité a tedy neplatné, ale je vykládáno tak, že zanechaný majetek je určen chudým v místě bydliště zůstavitele v okamžiku smrti a dědictví či odkaz přechází na příslušnou obec.²⁷

Podobně jako občanský zákoník, který novelou umožnil zřídit závěti nadaci či nadační fond, stanoví i *codice civile* podmínky pro založení nadace²⁸.

Nový občanský zákoník co do obsahu závěti nepřináší žádné zvláštní změny a zachovává tak možnost použití pouze typických majetkových ustanovení, která jsou však rozšířena o odkaz, který je nově občanským zákoníkem zakotvován. O odkazu bude pojednáno komplexně v kapitole 4 této práce.

2.4 Vedlejší doložky

Vedlejší doložky, mezi které se tradičně řadí podmínka, doložení času a příkaz, jsou ustanovení, která se hojně vyskytují v závazkovém právu, ale je nutné se jimi zabývat i v právu dědickém. Český občanský zákoník stanoví výslovně, že jakékoli

---

²⁶ TRIOLA, Roberto. *Il Testamento*. Milano: Giuffrè Editore, 2012. ISBN 88-14-16223, s. 310-320.

²⁷ BONILINI, Giovanni. *Trattato di diritto delle successioni e donazioni III: La successione legittima*. Milano: Giuffrè, 2009, ISBN 88-14-14775-2, s. 441-442.

²⁸ K platnému a účinnému zřízení nadace testamentem podle italského práva, musí obsahovat všechny zákonem požadované náležitosti. Jedná se o pojmenování nadace, účel, majetek, sídlo, stanovy a kritéria a způsob poskytování nadačních příspěvků.

podmínky připojené k závěti nemají právní následky.²⁹ Pokud tedy závěť bude podmínku či jinou vedlejší omezující doložku obsahovat, nemůže způsobit neplatnost závěti, ale bude se na ni hledět, jako by nebyla. Soudní praxe však běžně přihlíží k některým ustanovením závěti, která by mohla být za podmínky považována. Mezi tato ustanovení patří ustanovení náhradního dědice (blíže k tomu v kapitole 2.6 této práce), zatížení nemovitosti věcným břemenem, kdy osoba oprávněná z věcného břemene je považována také za dědice a jejíž dědický podíl odpovídá hodnotě věcného břemene, a stanovení jednoho závětního dědice, aby druhého vyplatil v penězích. V tomto smyslu se vyjádřil také Městský soud v Praze³⁰, který výslovně stanovil, že takové závětní ustanovení nemá povahu podmínky, která by neměla právní následky, ale že se jedná o způsob určení dědického podílu formou peněžité výplaty.³¹

Codice civile naopak vedlejší doložky výslovně připouští a detailně se jimi zabývá v čl. 633 – 648. Všechny tři doložky mají společné to, že zajišťují větší autonomii vůle zůstavitele a mohou jimi být právně zohledněny i jeho osobní důvody a pohnutky, které ho vedly k rozhodnutí o naložení svým majetkem a které by bez této právní úpravy byly irelevantní.³²

Nový občanský zákoník se odklání od současného zákazu použití vedlejších doložek a naopak je pro závětní ustanovení výslovně upravuje. Touto změnou se tak v mnohém přibližuje i srovnávané úpravě italské. Pro přehlednost uvádím vedlejší doložky podle nového občanského zákoníku ve zvláštní podkapitole.

2.4.1 Podmínka

V závěti podle *codice civile* je možné použít podmínku odkládací (suspensivní) i rozvazovací (resolutivní), a to pro případ dědictví i odkazu. Podmínka odkládací označuje existenci nejisté skutečnosti v budoucnosti, na které je závislý počátek účinnosti odkazu či dědictví, v případě podmínky rozvazovací pak označuje konec této účinnosti. Omezením pro zůstavitele zůstává fakt, v duchu zaručení silné ochrany

---

²⁹ § 478 Obč. zák. Jedinou výjimku, kterou zákon výslovně připouští je zůstavitelův příkaz k započtení podle § 484 odst. 1.

³⁰ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28.2.2001 čj. 24 Co 51/2001 – 133, Ad notam č. 3/2001, str. 60.

³¹ ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-687-7. s. 1283.

³² BONILINI, Giovanni. *Manuale di diritto ereditario e delle donazioni*. 5. vyd. Torino: Utet, 2010, ISBN 978-88-598-0030-9, s. 233.

neopomenutelným dědicům, že jakýmkoli podmínkami nemůže podmiňovat dědictví či odkaz odpovídající hodnotě povinného podílu neopomenutelného dědice. Pokud je podmínka vázána na náhodu či na vůli třetí osoby, označuje se jako náhodná (kauzální), pokud záleží na vůli dotčené osoby, pak se označuje jako splnitelná (potestativní). O podmínku smíšenou půjde v případě, že v sobě zahrnuje oba tyto prvky.

Okamžik přechodu dědictví či odkazu bude odlišný v případě stanovení rozvazovací podmínky a podmínky odkládací. Do doby než nastane okolnost naplňující odkládací podmínku, není oprávněný k dědictví/odkazu povolán, ale má pouze právní postavení osoby „očekávající přechod majetku“.³³ V případě rozvazovací podmínky je postavení povolane osoby stejné, jako by podmínka neexistovala, tedy přechod je okamžitý. Až pro případ že podmínka nastane, se situace změní. Na základě principu retroaktivity bude na osobu, která dědictví či odkaz původně nabyla, pohlíženo, jako by ho nikdy nenabyla a dědicem či odkazovníkem se od okamžiku smrti zůstavitele stává osoba, která nastoupí na místo původního subjektu. Zákon tento retroaktivní princip koriguje tím, že původní nabyvatel není povinen vracet novému nabyvateli užítky, které z věci měl po dobu jejího držení. Jedinou možností ochrany pro osoby, které by v případě naplnění rozvazovací podmínky nastoupily na místo dědice či odkazovníka, před špatnou správou či nakládáním se zděděným či odkázaným majetkem ze strany původního dědice nebo odkazovníka, je soudní rozhodnutí o poskytnutí záruky, popř. o ustanovení správce.

Některé podmínky jsou zákonem výslovně zakázány. Ale i pokud jsou v testamentu použity, nemají tak fatální následky jako v případě smluv a ve většině případů nezpůsobují neplatnost celého jednání. Tento přístup je zdůvodňován povahou testamentu, který v případě neplatnosti nelze nahradit jiným na rozdíl od smluvního jednání mezi živými. Podmínky, které nemohou přirozeně nastat, jsou považovány za nemožné a hledí se na ně, jako by nebyly stanoveny. I na nezákonné podmínky se hledí jako by je testament neobsahoval, ale s důležitou výjimkou. Pokud byla stanovená nezákonná podmínka jedinou zůstavitelovou pohnutkou, bude takové ustanovení absolutně neplatné. Za nezákonné podmínky se považují taková ustanovení, která odporují kogentním normám, veřejnému pořádku nebo dobrým mravům. Často se

---

³³ CAPOZZI, Guido. *Successioni e donazioni: Tomo I*. 3. vyd. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14857-0, s. 891.

vyskytují nezákonné podmínky, které porušují základní svobody a práva (např. vstup do určité politické strany, zákaz rozvodu atd.).³⁴

Některé z nezákonných podmínek jsou zákonem výslovně stanoveny. Mezi tyto náleží podmínka zákazu uzavřít manželství, která tím chrání jedno ze základních práv, právo na svobodné uzavření manželství. Právní věda a judikatura však tento zákaz nevykládá zcela jednotně a někteří autoři a dokonce i některá soudní rozhodnutí Nejvyššího soudu se přiklání k názoru, že závětní ustanovení, kterým zůstavitel zakazuje dědici či odkazovníkovi uzavřít manželství s jednou konkrétní osobou, je platné, neboť: „osobu nezabavuje osobní svobody a zachovává naopak oprávněné osobě prakticky neomezenou volnost výběru, proto je třeba považovat uloženou oběť za zcela úměrnou...“³⁵. Rozhodnutí Nejvyššího soudu shledalo jako platné ustanovení podmínku, ve které zůstavitel vyjádřil přání, aby jeho syn přerušil současný patnáctiletý vztah s partnerkou a oženil se s jinou „počestnou dívkou“.³⁶ Domnívám se, že tento výklad je v současné době již poměrně zastaralý a neodráží soudobou společenskou situaci v Itálii. Je nepochybné, že Itálie (především ve své jižní části) je charakteristická kladením důrazu na rodinu jako základ v životě člověka a na silné vazby na rodiče, a to nikoli pouze v období dětství či dospívání, ale po celou dobu života jedince, a z toho vyplývající důležitost názoru rodiny na jednání potomků. Přesto se domnívám, že i tato situace dostala změny, která je nezadržitelná s vývojem a změnami ve společnosti jako takové, která stále více opouští některé tradiční principy. Přes tento spíše sociologický pohled, zastávám názor, že i z právního hlediska je tento výklad nesprávný. Základním a ústavně garantovaným právem je svoboda uzavřít manželství³⁷ a odraz tohoto principu zakotvuje i *codice civile* v čl. 636, který stanoví zákaz podmínky pro dědice či odkazovníka spočívajícím v zákazu uzavření manželství. Přikláním se proto k názoru, že podmínka v závěti směřující na zákaz sňatku byť i jen s jednou konkrétní osobou je neplatná pro svůj rozpor jak se zákonem, tak s italskou Ústavou. K této problematice uvádí soudobá literatura, že „...podmínkou neoženit se/nevdát se za jednu konkrétní osobu je zasahováno a bráněno dědici/odkazovníkovi v již probíhajícímu plánu a v již učiněnému výběru osoby; jedná se proto o zásah závažnější než zákaz obecný neuzavřít

³⁴ BONILINI, Giovanni. *Manuale di diritto ereditario e delle donazioni*. 5. vyd. Torino: Utet, 2010, ISBN 978-88-598-0030-9, s. 237.

³⁵ GIANNATTASIO, Carlo. *Commentario del Codice civile: Delle successioni* Torino: Utet, 1961, s. 229.

³⁶ Cass. 6 agosto 1953, n. 2672

³⁷ čl. 29 Ústavy Italské republiky

manželství. Jeví se proto jako nutné považovat takové ustanovení spadající do zákazu stanoveného čl. 636 c.c.“³⁸

2.4.2 Příkaz (modus)

Do skupiny vedle podmínky a doložení času je řazen i příkaz (modus). Příkaz zakládá závazek pro oprávněného (dědice či odkazovníka), který záleží v jakémkoli pozitivním či negativním konání. Zůstavitel tím vlastně omezuje přínos, který dědictví či odkaz oprávněnému přináší.

Právě z důvodu, že příkaz záleží v založení závazku zatěžující povinného dědice, je nutné ho odlišit od odkazu. Po dlouhém vývoji právní vědy i judikatury v Itálii, je přijímán jako rozhodující ukazatel to, zda je osoba oprávněná (z příkazu nebo z odkazu) konkrétně určená či určitelná nebo neurčitelná. Zatímco o odkaz půjde, pokud osoba z něho oprávněná je konkrétně určená nebo určitelná, o příkaz se bude jednat, pokud nejsou ve prospěch přímo morálních zájmů zůstavitele, v případě že stranou oprávněnou z něho je celá skupina osob, osoba neurčitelná nebo osoba zatíženého dědice (např. zděděné peníze jsou určeny výhradně na studium osoby dědice).³⁹ Ustanovením příkazu vzniká k tíži dědice či odkazovníka závazek, jehož splnění může být požadováno kýmkoli, kdo na tom má zájem. Pokud zůstavitel stanovil, že dědictví či odkaz, který byl vázán na příkaz, má při nesplnění zaniknout nebo pokud je zjevné, že jediným důvodem pro zůstavitele, aby majetek zanechal dědici či odkazovníkovi, byla právě existence příkazu, může být soudně rozhodnuto o zániku dědictví či odkazu, které bude mít retroaktivní účinky. V opačném případě nemůže při nesplnění příkazu dědictví či odkaz zaniknout, ale osoba z něho oprávněná se má možnost domáhat případné náhrady škody.⁴⁰

Typickým obsahem příkazu bývá ustanovení, které realizuje určitý zůstavitelův zájem, jako příklad lze uvést příkaz pro dědice, aby nikdy nezczizil zděděnou nemovitost či příkaz zanechat přístup do knihovny pro veřejnost.

---

³⁸ CENDON, Paolo. *Commentario al codice civile: Successioni legittime e testamentarie*. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14951-8, s. 1283.

³⁹ TRIOLA, Roberto. *Il Testamento*. Milano: Giuffrè Editore, 2012. ISBN 88-14-16223, s. 286.; Cass. 5 agosto 1987, n. 6727.

⁴⁰ BONILINI, Giovanni. *Manuale di diritto ereditario e delle donazioni*. 5. vyd. Torino: Utet, 2010, ISBN 978-88-598-0030-9, s. 241-242.

Pokud by stanovený příkaz byl nemožný nebo nezákonný, bude se postupovat obdobně jako v případě podmínky, tedy bude se na taková ustanovení pohlížet, jako by nebyla stanovena, s výjimkou pokud představuje výhradní motivaci pro zůstavitele, potom je celé ustanovení považováno za absolutně neplatné.⁴¹

2.4.3 Doložení času

Oproti dvěma výše uvedeným vedlejším závětním ustanovením, má v Itálii to upravující doložení času zanedbatelný význam, i protože je zakázáno pro univerzální sukcesi, čímž ctí starořímský princip „*semel heres, semper heres*“, a je použitelné a dovolené pouze pro odkazy. Doložkou času se označuje okamžik, od kterého má ustanovení nabýt nebo pozbyt účinnosti. Od podmínky se odlišuje tím, že zde chybí nejistota, zda skutečnost nastane či nikoli, pro ni charakteristická. Aby bylo doložení času platné, musí být možné, na nemožné se pohlíží, jako kdyby nebylo. Podobně se bude postupovat pro případ, že by i přes zákonný zákaz, bylo doložení času použito v souvislosti s ustanovením dědice. Ustanovení dědice bude platné a účinné okamžikem smrti zůstavitele a na doložku času, ať už upravující počátek či konec, nebude brán zřetel. V případě, že by zůstavitel povolal prvního dědice na určitou dobu a od jejího konce by byl povolán dědic jiný ke stejnému podílu, byli by po smrti zůstavitele povoláni oba dva najednou ke shodným podílům.⁴²

2.4.4 Vedlejší doložky podle nového občanského zákoníku

Nový občanský zákoník se dle důvodové zprávy snaží distancovat od socialistického pojetí dědického práva, které pramálo ctí vůli zůstavitele a které se odráží i v současném občanském zákoníku, a snaží se spíše přiblížit k většině evropských kodexů občanského práva. Autoři si ale uvědomují, že v případě vedlejších doložek se jedná o institut sice znovuobnovený⁴³, ale po velmi dlouhé době. Vyjadřují proto názor, že k zamezení zjevných excesů a zneužití tohoto institutu je nutné přímo zákonným ustanovením vyloučit právní existenci vedlejších doložek dědice zjevně

---

⁴¹ čl. 634 c.c., čl. 626 c.c.

⁴² CENDON, Paolo. *Commentario al codice civile: Successioni legittime e testamentarie*. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14951-8, s. 1291.

⁴³ § 695 - 712 OZO

obtěžujících, aniž je k tomu rozumný účel nebo odporující veřejnému pořádku.⁴⁴ Výslovně se také stanoví, že se nepřihlíží k vedlejší doložce, která by dědici či odkazovníku ukládala, aby uzavřel či neuzavřel manželství, aby v manželství setrval či aby ho zrušil. Oproti *codice civile* stanoví nový občanský zákoník explicitně zákaz podmínky týkající se manželství mnohem širěji. I přes toto chybějící výslovné ustanovení italská doktrína ale shodně dovozuje neplatnost podmínky uzavřít manželství podle čl. 634 c.c. pro rozpor takové podmínky s veřejným pořádkem.

V tomto ohledu je vhodné poukázat na podobnost s *codice civile*, co se týče zákazu uzavřít manželství. Nový občanský zákoník je však důslednější a vylučuje i vedlejší ustanovení týkající se uzavření manželství.

Nová úprava podmínky je velmi podobná té italské, jak byla výše již vyložena. Předpokládá možnost stanovení podmínky rozvazovací i odkládací a podmínky nemožné budou považovány za neplatné. Obdobně jak bylo vyloženo o doložení času v případě italské úpravy, je hlavním rozdílem mezi doložením času a podmínkou nejistota, zda okolnost nastane či nikoli. Pokud je jisté, že skutečnost nastane, jedná se o doložení času. Oproti italské úpravě však nový občanský zákoník připouští doložení času nejen pro odkazovníka, ale i pro dědice.

Zcela odlišné je pojetí příkazu podle nového občanského zákoníku od italského *codice civile*, jak byl vyložen výše. Český zákonodárce totiž stanoví zásadu, že k příkazu se bude přistupovat jako k rozvazovací podmínce, pokud tedy dědic/odkazovník příkaz nesplní, ztrácí právo na dědictví, takže dědictví pozbude. Pořizovatel ale může sám stanovit následky pro případ nesplnění příkazu.⁴⁵ Oproti italskému zákonodárci ten český vhodně zařadil i omezení příkazu v souvislosti se zákazem zcizení nebo zatížení věci, které bude možné pouze na přiměřenou dobu a zároveň pokud je-li zde vážný zájem hodný právní ochrany.

Mezi vedlejší doložky jsou novým obč. zák. vedle těch, jak je chápe italská úprava, tedy podmínka, příkaz a doložení času, zařazena i ustanovení o vykonavateli závěti a správci pozůstalosti.

---

⁴⁴ *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*. Praha, 2012. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf, s.388-389.

⁴⁵ *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*. Praha, 2012. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf, s.392.

2.5 Formy závětí

2.5.1 Holografní závěť

Oba porovnávané právní řády uvádí na prvním místě mezi formami závětí, závěť holografní a oba její podstatu vystihují velmi podobným způsobem.

Jako holografní závěť je možné označit pouze takovou formu testamentu, kdy je celý jeho obsah, datum⁴⁶ a podpis sepsán vlastní rukou pořizovatele. Je to jediná forma závěti, která může být pořízena zcela utajeně, aniž by byl znám nejen její obsah, ale i samotný fakt, že byla sepsána. I z tohoto důvodu lze považovat za odůvodněný požadavek vlastnoručního sepsání celého textu závěti pořizovatelem, neboť tak bude možné zjistit charakteristické rysy písma pisatele, které by mohly být důležité při zjišťování pravosti závětní listiny.⁴⁷ Jako negativní stránka holografní závěti se někdy v odborné literatuře uvádí právě její utajenost, tedy skutečnost, že nemusí vůbec při dědickém řízení vyjít najevo, že byla taková závěť sepsána, anebo že může být zničena. Oba tyto případné nedostatky lze dle mého názoru minimalizovat, pokud např. pořizovatel takovou listinu uschová do trezoru v bance či na jiném obdobném místě, popř. využije možnost uschovat takovou listinu přímo u notáře.

Jako nepřípustné pro zachování platnosti závěti je italskou právní vědou považováno vedení ruky pořizovatele při sepisování holografní závěti, na druhou stranu ale judikatura připouští takovou pomoc třetí osoby jako je urovnání a uhlazení papíru, ukázání správného řádku, aby nedocházelo k překrývání textu či dokonce i zklidnění třesu ruky váhou nějakého předmětu či rukou jiné osoby, aby mohl pořizovatel text správně a čitelně napsat.⁴⁸

Česká právní věda připouští i možnost sepsání holografní závěti ústy či nohou, v případě že pisatel z důvodu tělesné vady nemůže testament sepsat rukou a tento jiný prostředek psaní běžně užívá.⁴⁹

Vlastnoruční závěť lze sepsat v jakémkoli jazyce, který je pořizovateli znám dle obou porovnávaných právních řádů. Závěť může být zachycena na různorodém druhu

---

⁴⁶ R 44/1999 „Holografní závěť je platným právním úkonem jen tehdy, byl-li v ní uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, napsán vlastní rukou zůstavitele.“

⁴⁷ MIKEŠ, Jirí a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. Praktik. ISBN 978-80-87212-79-0, s. 102.

⁴⁸ App. Milano 17 luglio 1953 in Foro padano 1953, I, 653

⁴⁹ MIKEŠ, Jirí a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. Praktik. ISBN 978-80-87212-79-0, s. 102.

materiálu; nejčastěji půjde o papír, ale nejsou vyloučeny ani další povrchy jako zeď, dřevo či malířské plátno, stejně tak může být použit prakticky libovolný druh prostředku, kterým k zachycení poslední vůle dojde. Jestliže je obsah testamentu rozsáhlý a je použito více listů např. papíru, je vhodné tyto listy spojit způsobem, aby je nebylo bez porušení možno rozpojit, popř. důsledně listy očíslovat, aby byla zajištěna jejich návaznost.

Podobně jako není s úplnou určitostí v českém občanské zákoníku uvedeno, k jakému okamžiku konkrétně se má uvedení dne, měsíce a roku vztahovat, není tomu tak ani v *codice civile*. Soudním rozhodnutím Cass. 13 giugno 1973 n. 1712 se italský Nejvyšší soud přiklonil k názoru, obdobnému jako v České republice, že datum má odpovídat dni podpisu závěti, protože až od podpisu jsou ustanovení v závětní listině perfektní a jako takové mají právní účinky jakožto vyjádření poslední pořizovatelovy vůle v závěti. Italská judikatura dospěla také k názoru, že datum může být umístěno v kterékoli části závětní listiny: na začátku, uprostřed či na konci ať už před či za podpisem.⁵⁰

Zatímco Muzikář⁵¹ se vyjadřuje skepticky k možnosti platně splnit povinnost uvést v závěti přesné datum v jiné formě než konkrétním číselným označením dne, měsíce a roku, italská jurisprudence se k této problematice staví o poznání benevolentněji a objevují se četné názory, že uvedení dne, měsíce a roku formou např. „V den mých 60. narozenin“ je možné a nezpůsobuje neplatnost takto datované závěti, neboť jde o den časově přesně určitelný.⁵²

Scodellari⁵³ k problematice datování dále uvádí, že není nutné, aby uvedené datum bylo pravdivé, a proto nelze považovat testament s nepravdivě uvedeným datem za neplatný a odkazuje na rozhodnutí Cass. 27 ottobre 2008, n. 25845, které uvádí: „*V případě holografní závěti nelze považovat nepravdivost data samo o sobě za způsobující neplatnost z důvodu nedostatku formy. Žaloba na neplatnost z důvodu nepravdivého data je ale možná, pokud je zde právní zájem na takovém závěru, jako je tomu*

---

⁵⁰ Cass. 6 maggio 1965 n. 834

⁵¹ MUZIKÁŘ, Ladislav. ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-687-7, 1238-1239.

⁵² TRIOLA, Roberto. *Il Testamento*. Milano: Giuffrè Editore, 2012. ISBN 88-14-16223, s. 91.

⁵³ SCODELLARI, Francesco. *La successione ereditaria e la donazione nel diritto civile e tributario*. Torino: Giappichelli, 2010. ISBN 978-88-348-1407-9, s. 61

v případě, že testament byl ve skutečnosti pořízen se všemi náležitostmi v pozdějším období, než které označuje uvedené datum a pořizovatel se mezitím stal nezpůsobilým. “

Pravdivost data se může stát elementem velmi důležitým v okamžiku, kdy zůstavitel zanechal více závětí a bude se proto zkoumat datum jednotlivých testamentů, aby bylo možné určit, podle kterého se bude postupovat. Bude předmětem dokazování, zda je určité datum v závěti uvedeno nepravdivě. Unést však důkazní břemeno v tomto případě nebude dle mého názoru jednoduché a je tedy otázkou, do jaké míry je tento problém pouze problémem akademickým. Ztotožňuji se však s názorem, že i pokud by bylo prokázáno, že datum bylo uvedeno bez pravdivého základu, není možné považovat závěť jen z tohoto důvodu za neplatnou. Italská právní věda se zabývá i problematikou nemožnosti či neexistence uvedeného data. V tomto směru se většina názorů přiklání k tomu, že samotná nemožnost data nezpůsobuje neplatnost závěti, ale že se může jednat o projev nepravé a ne vážně zamýšlené vůle pořídit závěť.⁵⁴ Až na tomto základě je možné vyslovit neplatnost takové závěti.

Podpisem se dovršuje obsah závěti a musí být proto uveden na jejím konci, vše co by následovalo po něm, by bylo považováno za neplatné. Obvykle bude podpis vyjádřen plným jménem a příjmením pořizovatele, avšak dle české judikatury postačí, aby byla závěť podepsána pouze příjmením, pokud o totožnosti zůstavitele nejsou žádné pochybnosti.⁵⁵ Podpis nemusí být ani nutně čitelný, nesmí však vzbuzovat pochybnosti o totožnosti pořizovatele.⁵⁶ Italský *codice civile* pak ve svém ustanovení čl. 602 odst. 2 výslovně uvádí, že jako podpis postačí i jiný způsob než je jméno a příjmení, pokud to nezaměnitelně určí osobu pořizovatele. Obdobně jako česká právní věda, uvádí i ta italská, že v případě, že by šlo o závěť, která je psaná formou dopisu příteli či příbuznému, postačí v takovém případě jako podpis i pouhé jméno pisatele, popř. jeho rodinné postavení, např. „Tvůj otec“.⁵⁷ Nejvyšší soud ČR ale ve svém rozhodnutí

---

⁵⁴ CENDON, Paolo. *Commentario al codice civile: Successioni legittime e testamentarie*. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14951-8, s. 999.

⁵⁵ R 51/1984

⁵⁶ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1659-3, s. 80.

⁵⁷ TRIOLA, Roberto. *Il Testamento*. Milano: Giuffrè Editore, 2012. ISBN 88-14-16223, s. 98., MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. Praktik. ISBN 978-80-87212-79-0, s.103.

dovodil opak a závěť, která neobsahovala v místě podpisu jméno a příjmení, ale pouze označení „Tvá matka“, shledal neplatnou.⁵⁸

Následné zásahy do závětní listiny

Vzhledem k charakteru holografní závěti je často velmi snadné činit do takové listiny pozdější zásahy. Zničení závětní listiny jako vyjádření vůle pořizovatele zrušit závěť nečiní problémy a je jednoznačné, že na takové jednání má pořizovatel testamentu právo. O poznání problematičtější jsou však možné zásahy jiného druhu, především opravy textu testamentu. Odborná literatura obou srovnávaných právních řádů se shodně vyjadřují k problematice dovětku (kodicilu). Jde o souvislý text, který je uveden pod původní závětí, je opatřen novým datem i podpisem.⁵⁹ Touto cestou je nepochybně možné provést změny do dříve sepsaného testamentu.⁶⁰ Italská judikatura dospěla také k názoru, že právě vzhledem k tomu, že dodatek sám o sobě splňuje formální náležitosti holografií závěti, není jeho platnost vázána na platnost či neplatnost předchozích ustanovení závěti, kterou doplňuje.⁶¹

Jak ale poukazuje odborná literatura, praxe často přináší i jiné změny závětní listiny než ty provedené pomocí dodatku. Jedná se o zásahy ve formě vyškrtnutí, vpisků či oprav ustanovení samotným pořizovatelem. Nutno podotknout, že pohled právní vědy italské a té české je na tuto problematiku zcela odlišný.

Italská právní věda prošla v tomto směru dlouhým vývojem, ale sama soudní praxe poměrně záhy po účinnosti *codice civile* zaujala názor, že zákon pořizovatele v žádném případě nenutí, aby své poslední pořízení napsal najednou, bez přestávek, bez oprav nebo doplnění na okraji stránky. Naopak, že sepsání závěti může trvat nějaký čas, během kterého může docházet k následným opravám a poznámkám.⁶² K obdobnému

---

⁵⁸ Usnesení Nejvyššího soudu 21 Cdo 51/2008, ze dne 31.3.2009.

⁵⁹ Přestože občanský zákoník výslovně kodicil neupravuje, v praxi je „doplnění“ závěti splňující náležitosti závěti připouštěno. MUZIKÁŘ, Ladislav. ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-687-7. s. 1247.

⁶⁰ Nový občanský zákoník rozlišuje dovětek testamentární a intestátní podle toho, zda byl pořízen vedle závěti nebo samostatně. Pojmovým rozdílem oproti závěti je, že dovětkem nejsou samostatně povolávání dědicové. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*. Praha, 2012. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf, s. 370.

⁶¹ Cass. 7 maggio 1968, n. 1405.

⁶² Trib. Torino 8 aprile 1944, Foro italiano, 1946, I, 992 in Giurisprudenza italiana 1946, I, 2, 85

názoru se přiklání i Torrente⁶³ avšak s odlišným odůvodněním. Rozlišuje totiž závěť, kterou pořizovatel považuje za konečnou a definitivní verzi a tedy již určenou dědicům a závěti, která ještě dědicům určena není. Z tohoto pohledu jsou zásahy do závěti, která ještě není definitivní a konečná, platné a možné. Branca⁶⁴ uvádí, že jestliže je v posledním pořizení podpis, pak tento platí i jako podpis následně připsaných přídavků do závěti a není nutné ho opakovat, podobně to platí i o datu, u kterého jak bylo uvedeno výše až na výjimky není podstatné, zda-li je uvedeno pravdivě či nikoli.⁶⁵

Komplexním zkoumáním problematiky vpisků a oprav do textu závětní listiny se česká odborná literatura prakticky nevěnuje. Schelleová se velmi krátce a bez podrobného zdůvodnění vyjadřuje v tom smyslu, že v případě, že by vpisky či opravy byly učiněny přímo do textu testamentu, byla by pro nesrozumitelnost a neurčitost takových ustanovení pravděpodobně neplatná celá závěť jako celek.⁶⁶ Muzikář⁶⁷ upozorňuje na to, že je nutné rozlišovat přeškrtnutí či vyškrtnutí určité pasáže závěti na straně jedné a na straně druhé doplnění do vlastního textu závěti (tedy jinak než formou dodatku). Autor zastává názor, že pokud bude závěť srozumitelná a určitá i po vyškrtnutí některých částí textu, bude testament platný a vyškrtnuté části budou považované za zrušené zničením. Doplnky v textu testamentu způsobuje nejčastěji podle autora nesrozumitelnost a neurčitost právního úkonu jako celku.

Dle mého názoru se výklad české právní vědy v tomto ohledu příliš soustředí na pouhý formalismus a poskytuje omezené možnosti výkladu ve prospěch vůle zůstavitele. Přikláním se k názoru, že vpisky, doplnění a opravy připsané rukou pořizovatele závěti jsou platné a nesou s sebou tedy i určité právní následky, a to i když neobsahují další podpis a datum. Považuji za vhodnější přístup italské odborné literatury v tom smyslu, že není možné závěť, ve které jsou rukou pořizovatele vepsána určitá nová ustanovení, věty či jen slova a priori označit za neplatnou z důvodu nesrozumitelnosti či neurčitosti. Za předpokladu tedy, že by i takto upraveným

---

⁶³ TORRENTE, Andrea. Sulle aggiunte e variazioni nel testamento olografo. *Foro italiano*. 1946, s. 992-994.

⁶⁴ BRANCA, Giuseppe. Delle successioni: Dei testamenti ordinari. SCIALOJA, Antonio. *Commentario del codice civile*. Bologna: Zanichelli, 1986., s. 113.

⁶⁵ CENDON, Paolo. *Commentario al codice civile: Successioni legittime e testamentarie*. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14951-8, s. 986-988.

⁶⁶ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1659-3, s. 80.

⁶⁷ MUZIKÁŘ, Ladislav. ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-687-7, 1247.

testamentem bylo možné interpretovat zůstavitelovu vůli, je nutné nahlížet na tyto vpisky jako na ustanovení, která jsou platná a platně i pozměňují původní text testamentu. Domnívám se totiž, že v některých případech může jít i o změny, které jsou provedeny v úzké časové souvislosti s původním sepsáním, např. několika minut, za předpokladu, že až po znovu přečtení celého souvislého textu závěti si pořizovatel uvědomí nesrozumitelnost některých ustanovení a přistoupí proto následně k drobným změnám textu právě pomocí vepsání nového znění do toho původního. Takové jednání je dle mého názoru nutno považovat za součást jednoho právního úkonu, jedné vůle pořizovatele závěti a jako takové i platně učiněné, které nutně musí přinést účinky, které pořizovatel zamýšlel.

2.5.2 Allografní závěť

Jako allografní závěť podle § 476b Obč. zák. je označována závěť sepsaná jiným způsobem než vlastnoručně pořizovatelem. Jedná se o poslední pořízení, které vyžaduje současnou přítomnost dvou svědků a vlastnoruční podpis pořizovatele. Jedná se o formu, kterou nelze připodobnit k žádné, které předvídá *codice civile*.

Způsob sepsání je v případě allografní závěti zcela neomezené, může tak učinit sám pořizovatel pomocí technického zařízení (např. na počítači s následným vytištěním), svědek či osoba zcela odlišná, dokonce ani nemusí být způsobilá k právním úkonům, postačí aby tento úkon byla schopna provést. K platnosti testamentu je nutné splnit následující podmínky, a to v jakémkoli pořadí, ale v bezprostřední časové souvislosti; pořizovatel musí závěť vlastnoručně podepsat, prohlásit před dvěma současně přítomnými svědky, že se jedná o jeho poslední vůli a svědci se musí na testament podepsat.⁶⁸ Prohlášení pořizovatele, že jde o vyjádření jeho poslední vůle musí být jak zdůrazňuje § 476b občanského zákoníku výslovné, tedy nepostačí např. pouhé kývnutí hlavy. Musí jít o projev „...pomocí jakýchkoli slovních výrazů, popřípadě i obvyklých znamení, před svědky projeví způsobem nevzbuzující pochybnosti o tom, že listina obsahuje jeho poslední vůli.“ jak bylo dovozeno v SJ 93/2000. Testament pak před nimi musí také podepsat; nutné jsou také podpisy i obou svědků. Jak vyplývá z popsání postupu pořízení allografní závěti, není nutné, aby svědci znali obsah závěti. Při jejich podpisu je vhodné uvést, že se jedná o svědky, nicméně zákon

---

⁶⁸ SJ 93/2000

toto výslovně nepožaduje a proto by závěť byla platná i s pouhými podpisy bez uvedení role těchto osob.

Stejně jako u závěti holografní, je i u závěti allografní nezbytnou náležitostí uvedení dne, měsíce a roku, kdy došlo k podpisu závěti. Ze zákona jasně nevyplývá, ke kterému z podpisů by se toto datum mělo vztahovat, tedy jestli k datu, kdy bylo podepsáno pořizovatelem či k datu, kdy bylo podepsáno svědky. Vzhledem ale ke znění § 476 odst. 2, kde je použito jednotné číslo, lze dovodit, že datum vztahující se k podpisu má být pouze jedno. Z toho pak vyplývá logický závěr, že k podpisu jak pořizovatelem tak svědky musí dojít ve stejný den, i když nemusí jít o stejný okamžik. Je např. možné, aby pořizovatel závěť podepsal dříve a následně ji předložil svědkům, před nimiž by výslovně projevili, že se jedná o jeho poslední vůli, a tito až následně závěť podepsali.⁶⁹

Svědci mají při tomto úkonu důležitou roli a proto se také zákon věnuje podmínkám, které musí svědci splňovat, resp. vylučuje určitý okruh osob. Svědky mohou být tedy osoby pouze plně způsobilé k právním úkonům. Vyloučeny jsou naopak osoby nevidomé, neslyšící, němé a ty, které neznají jazyk, ve kterém se projev vůle činí. Dalším okruhem vyloučených osob jsou i závětní a zákonní dědicové a osoby jim blízké. Pokud se již stane, že osoba blízká dědici vystupuje jako svědek, ale v závěti bylo ustanoveno více dědiců, přičemž svědek je v poměru osoby blízké pouze k některému z nich, způsobuje to neplatnost závěti pouze v části, která se vztahuje k této osobě.⁷⁰ Svědkem není ani každá osoba, která se při daném úkonu náhodně vyskytuje, k této funkci musí být totiž výslovně pověřena.⁷¹

Může nastat i situace, kdy je dědicem právnická osoba. I v tomto případě je nutné věnovat pozornost osobám svědků, neboť i v tomto případě existují jistá omezení. Touto otázkou se zabýval Nejvyšší soud rozsudku ze dne 7.3.2002, sp. zn. 21 Cdo 530/2001 a judikoval: „*Ustanoví-li zůstavitel v allografní závěti (§ 476b obč. zák.) za svého dědice právnickou osobu, jsou nezpůsobilými svědky závěti fyzické osoby, které činí (mohou činit) za tuto právnickou osobu právní úkony, jakož i fyzické osoby, které*

---

⁶⁹ MUZIKÁŘ, Ladislav. ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-687-7. s. 1249

⁷⁰ R 88/2005 „*V případě, že svědek (pisatel, předčítatel) allografní závěti porízené ve smyslu ustanovení § 476c občanského zákoníku nesplňuje podmínky vymezené ustanoveními § 476e a § 476f občanského zákoníku pouze ve vztahu k některému z více dědiců povolaných k dědění touto závětí, pak je závěť neplatná pouze v části týkající se tohoto dědice (§ 41 občanského zákoníku).*“

⁷¹ R 59/1998

jsou společníky, členy nebo zaměstnanci této právnické osoby nebo které k ní mají jiný obdobný vztah, jestliže by důvodně pocítovaly újmu, kterou by utrpěla právnická osoba povoláná za zůstavitelova dědice, jako újmu vlastní. “

2.5.3 Závěť osob, které nemohou číst nebo psát podle občanského zákoníku

Závěť v českém právním řádu nazývána někdy i jako závěť se třemi svědky či zvláštní forma allografní závěti je určena osobám, které nemohou číst nebo psát. Na rozdíl od předchozí formy allografní závěti, jsou u této formy některé zpřísněné požadavky, které vychází ze slabší pozice pořizovatele. Zákon vyžaduje současnou přítomnost tří svědků, pisatele a předčitatele. Postup sepsání závěti v této formě je následující: pořizovatel projeví svou vůli o obsahu závěti (přitom není nutný projev výslovný), pisatel ji dle toho sepíše, následně předčítatel (osoba nutně odlišná od pisatele) ji přede svědky a pořizovatelem přečte, pořizovatel pak potvrdí, že obsah závěti odpovídá jeho vůli a konečně svědci tuto listinu podepíší. Judikaturou bylo dovozeno, že z povahy této formy je nutné, aby svědci byli přítomni současně a nepřetržitě po celou dobu tvorby závěti.⁷²

V textu závěti musí být uvedeno, kdo je pisatelem a předčitatelem a že pořizovatel nemůže číst a/nebo psát a z jakého důvodu. Závěť může být pořizena v jakémkoli jazyce, podmínkou však je, aby tomuto jazyku rozuměli kromě pořizovatele i všichni zúčastnění svědci.

2.5.4 Závěť formou notářského zápisu

Pořízení závěti notářským zápisem je možné v obou porovnávaných řádech. Ten italský je více formalizovaný, neboť vždy vyžaduje vedle notáře i přítomnost svědků. V obou právních řádech má takto sepsaná závěť charakter veřejné listiny.

V českém právním řádu stojí tato forma vedle všech výše zmiňovaných a je jakousi universální formou, kterou mohou využít všechny osoby nadané testovací způsobilostí. Pro některé osoby je to však forma jediná možná.⁷³ Tento úkon lze učinit

---

⁷² SRNS 2932/2004 „Při pořízení allografní závěti postupem podle § 476c občanského zákoníku je nezbytné, aby všichni tři svědkové úkonu závěti včetně pisatele a předčitatele, nejsou –li též svědky, byli současně a nepřetržitě přítomni při celém úkonu pořizování závěti, tedy při prohlášení zůstavitele, jaká je jeho poslední vůle; při sepisu listiny, při jejím přečtení, při tom, když zůstavitel potvrdí, že listina obsahuje jeho pravou vůli a při podpisu svědků.“

⁷³ Pro osoby nezletilé, pro osoby němé, nebo které nemohou číst či psát a pokud je závěti zřizována nadace nebo nadační fond.

před jakýmkoli notářem, není zde vázanost na bydliště pořizovatele či jiný aspekt. Notář po sepsání závěti notářským zápisem má automaticky povinnost tuto skutečnost oznámit Notářské komoře ČR, která vede Centrální evidenci závětí. Samotný notářský zápis musí notář uložit ve své kanceláři pod uzávěrou. Závěť formou notářského zápisu lze zřídit pouze v českém nebo slovenském jazyce, pokud pořizovatel jazyku, ve kterém se závěť sepisuje, nerozumí, je nutné povolat tlumočníka, který mu obsah textu přetlumočí. V takovém případě nesmí na závětní listině chybět otisk tlumočnickova razítka.⁷⁴

Pokud závěť pořizuje osoba, která nemůže číst ani psát, je vyžadována přítomnost dvou svědků úkonu. Podobně jako v případě alografní závěti musí být svědci přítomni po celou dobu pořízení závěti, od chvíle, kdy pořizovatel projeví, co má být obsahem závěti, po předčítání, až do jeho schválení pořizovatelem.

Veřejná závěť

Italská forma závěti tzv. veřejné závěti (*testamento pubblico*) je upravena vedle *codice civile* také notářským řádem⁷⁵. V případě veřejné závěti, je *codice civile* zákon speciální k notářskému řádu, takže v případě rozporů, převáží právě *codice civile*.⁷⁶ Jedná se o závěť sepsanou notářem formou notářského zápisu za přítomnosti dvou svědků. V závěti je kromě data, uvedeno obligatorně i místo a čas pořízení závěti. Pořizovatel nejprve projeví vlastní vůli o posledním pořízení, a to ústní formou notáři a před svědky; není vyloučeno, aby měl pořizovatel poznámky, do kterých nahlíží, nicméně je nepřipustné prosté odevzdání textu notáři, který by ho pouze přepsal.⁷⁷ Poté tuto jeho vůli notář sepíše, přičemž volí vhodné formulace za využití svých znalostí právního jazyka, tak aby text co nejlépe odpovídal vůli pořizovatele. Text závěti je notářem následně předčítán pořizovateli za přítomnosti obou svědků, poté je závětní listina podepsána pořizovatelem, svědky a notářem.

Pokud se pořizovatel nemůže nebo neumí podepsat, nebo pouze s velkými obtížemi z důvodu nemoci, slabosti nebo jiného důvodu, musí uvést důvod a oznámit to

---

⁷⁴ ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-687-7, s. 1259-1260.

⁷⁵ zákon č. 89 ze dne 16. února 1913, ordinamento del notariato e degli archivi notarili.

⁷⁶ Cass. 19 dicembre 1963, n. 3192

⁷⁷ GANGI, Calogero. *La successione testamentaria nel agente diritto italiano*. Milano: Giuffrè, 1952, s. 175. a CICU, Antonio. *Testamento*. Milano: Giuffrè, 1969. s. 62.

notáři, který to musí dostatečně jasně pojmout do textu závěti ještě před samotným přečtením textu. Zákonodárce chtěl tímto způsobem zabránit tomu, aby chybějící podpis byl později interpretován jako výslovné či tacitní odmítnutí listinu podepsat.⁷⁸

Závěť v této formě musí být sepsána v jazyce italském, nicméně je možné, aby v případě, že účastníci prohlásí, že italskému jazyku nerozumí, byl sepsán i v jiném jazyce, ovšem za předpokladu, že tomuto jazyku rozumí i svědci a notář. Pokud se tak stane, je i přesto nutné doprovodit takto sepsaný úkon o italský překlad. Pokud cizí jazyk notář neovládá, může se pořizovatel vyjadřovat v cizím jazyce za podmínky, že si zvolil překladatele, a že alespoň jeden ze svědků tomuto cizímu jazyku rozumí.

Závětní listina vedle samotných ustanoveních o tom, komu má připadnout majetek zůstavitele po jeho smrti, musí obsahovat i další povinné náležitosti, jako např. že pořizovatel projevil svou vůli notáři, že tomuto projevu vůle byli přítomni i svědci apod.

Veřejnou závěť je možné pořídit i v případě, že pořizovatel je osoba hluchá či němá; *codice civile* v čl. 603 odkazuje na notářský řád a její čl. 56 a 57, které zvláštní postup upravují. Jedná se především v některých případech o zvýšení počtu svědků nebo povolání zvláštního tlumočnicka, který se schopen se s takovou osobou dorozumět.

Tajná závěť

Závěť tajná (*testamento segreto*) je druhou možnou formou testamentu notářským zápisem, kterou *codice civile* nabízí. Kombinuje v sobě některé prvky závěti holografní a veřejné závěti. Pořízení závěti v této formě se skládá ze dvou fází a dvou částí. Tou první je samotné sepsání závěti a tou druhou pak tzv. „akt přijetí“ ze strany notáře. Jak ovšem konstatuje odborná literatura, je v Itálii tato forma závěti tou nejméně užívanou.⁷⁹

Podstatou tajné závěti je tedy sepsání poslední vůle pořizovatelem bez přítomnosti notáře či svědků; obsah testamentu tak zůstává utajen. Na rozdíl od závěti holografní, je u této formy nutné, aby byl obsah posledního pořízení vyjádřen na takovém materiálu (nejčastěji tedy půjde o papír), který je možné připojit k záznamu o přijetí. Tajnou závěť může sepsat sám pořizovatel vlastní rukou či za užití

---

⁷⁸ Cass. 3 giugno 1957 n. 2017

⁷⁹ CENDON, Paolo. *Commentario al codice civile: Successioni legittime e testamentarie*. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14951-8, s. 1047.

mechanických pomůcek nebo dokonce třetí osobou, musí být ale vždy vlastnoručně podepsána. Také ve volbě jazyka nejsou žádná omezení. Vzhledem k hybridní formě tohoto testamentu, je nutné podtrhnout také fakt, že není nutné, aby přímo v závětní listině byl uveden den, měsíc a rok, protože tento se uvádí v záznamu o přijetí a je také tím rozhodujícím.

Listina obsahující testament musí být zapečetěna takovým způsobem, aby nebylo možné listinu otevřít bez porušení či poškození pečeti. To chrání tajný charakter obsahu závěti. Pořizovatel závěti musí závětní listinu notáři osobně předat v přítomnosti dvou svědků a musí nahlas prohlásit, že předkládaná listina obsahuje jeho poslední pořízení. Následně přistoupí notář k sepsání záznamu o přijetí a uvede v něm, kdo jsou svědci, že došlo k předání závětní listiny, počet a otisk pečeti atd.⁸⁰ Záznam o přijetí je pak přečten a podepsán všemi přítomnými.⁸¹

2.5.5 Mezinárodní závěť

Mezinárodní závěť je novou formou závěti od roku 1990, kdy Itálie přistoupila k Washingtonské úmluvě z 26. října 1973, která stanoví jednotné právo pro formu mezinárodní závěti. Mezinárodní závěť má formu notářského zápisu a před italským notářem ji může sepsat osoba jakékoli národnosti bez ohledu na to, kde se nachází její majetek a toho, jakým právem se bude dědění po této osobě řídit.

Tato forma může být použita italskými občany žijícími v Itálii jako nová forma závěti, italskými občany žijícími v zahraničí nebo cizími státními příslušníky ze smluvního státu žijícími v Itálii.⁸² Tímto způsobem pořízená závěť je závazná pro všechny státy, které k Úmluvě přistoupily, jakož i pro státy, které se pro dědění řídí principem *locus regit actum*.⁸³

Testament může být sepsán v libovolném jazyce a jakýmkoli způsobem, poté pořizovatel prohlásí v přítomnosti dvou svědků a pověřené osoby, že zná obsah listiny a že obsahuje jeho závěť. Na listinu pak připojí své podpisy pořizovatel, svědci i notář.

---

⁸⁰ čl.605 *codice civile*

⁸¹ CENDON, Paolo. *Commentario al codice civile: Successioni legittime e testamentarie*. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14951-8, s. 1058.

⁸² RICCI. *Testamento internazionale. Contratto e impresa*. 1992, CC, s. 899.

⁸³ tamtéž s. 905

2.5.6 Privilegované závěti

Privilegované závěti jsou zvláštní formou a v italském právním řádu druhou skupinou vedle závětí řádných, které jsou podmíněny zákonem stanovenými mimořádnými skutečnostmi, během kterých není možné pořídit závěť běžným způsobem. Společnými znaky je, že se jedná o jednodušší formu oproti závětem řádným, je rozšířen okruh osob, které ji mohou přijmout a mají omezenou časovou účinnost, neboť privilegované závěť pozbývá účinnosti po uplynutí tří měsíců od doby, kdy pominula okolnost, která sepsání takové privilegované závěti umožňovala.⁸⁴

Prvním typem je závěť pro případ nakažlivé nemoci, kalamity a úrazu. Pořízení tohoto druhu závěti je podmíněno právě existencí některé z uvedených situací.⁸⁵ Osoby, které mohou takový testament přijmout, jsou notář, smírčí soudce v místě, kde se pořizovatel nachází, starosta nebo místostarosta a duchovní. Svědky mohou být osoby, které nejsou mladší šestnácti let.

Dalším typem je závěť pořízená na palubě letadla nebo lodi. V tomto případě je osobou oprávněnou přijmout závěť kapitán lodi či letadla. Závěť musí být vyhotovena ve dvou originálech za přítomnosti dvou svědků⁸⁶ a všemi těmito osobami také podepsána, včetně pořizovatele samotného. Závěť musí být uchována mezi dokumenty na palubě a dále musí vše být zaznamenáno do palubního deníku.

Posledním typem privilegované závěti je závěť vojáka a osob v obdobném postavení za podmínky, že jsou příslušníky útvarů nebo služeb mobilizovaných nebo účastných války a ocitnou se ve válečné zóně nebo jsou vězněni nepřitelem. Závěť sepsaná tímto způsobem může být přijata za přítomnosti dvou svědků důstojníkem, vojenským kaplanem nebo důstojníkem Červeného kříže. Obdobně jako v ostatních případech privilegovaných závětí, musí být i tato podepsána všemi zúčastněnými osobami a v případě, že by některá z nich podepsat nemohla, muselo by tak být v listině uvedeno.⁸⁷

---

⁸⁴ CASSANO, Giuseppe a Raimondo ZAGAMI. *Manuale della successione testamentaria*. Santarcangelo di Romagna: Maggioli, 2010. ISBN 978-88-387-5329-6., s. 484.

⁸⁵ Tedy: 1. přítomnost pořizovatele závěti v oblasti, kde je rozšířena nakažlivá nemoc, 2. kalamitní situace jako např. zemětřesení, povodně či válečný konflikt, 3. úraz za podmínky mimořádného charakteru.

⁸⁶ čl. 616 odst. 2 *codice civile* stanoví, že v případě paluby letadla, může být svědek i jen jeden za předpokladu, že není možné úkon vykonat před dvěma svědky.

⁸⁷ CASSANO, Giuseppe a Raimondo ZAGAMI. *Manuale della successione testamentaria*. Santarcangelo di Romagna: Maggioli, 2010. ISBN 978-88-387-5329-6., s. 488.

2.5.7 Formy závěti podle nového obč. zák.

Formy podle nového občanského zákoníku vychází z větší části ze současné právní úpravy. Nový občanský zákoník dělí závěti na ty pořízené soukromou listinou a listinou veřejnou. Mezi soukromé závěti řadí holografní a allografní, jejichž úprava je obdobná té současné a jako veřejnou závěť označuje tu pořízenou notářským zápisem (či jinou veřejnou listinou).

Za asi nejvýznamnější změnu oproti současnému stavu je třeba označit možnost pořídit tzv. privilegovanou závěť (závěť s úlevami). Je zde stanovena výjimka z obecné zásady, že závěť je nutné pořídit v písemné formě a v případě, že je osoba pro nenadálou událost v patrném a bezprostředním ohrožení života nebo se nachází v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události, je počítáno s možností pořídit závěť ústní formou se dvěma svědky. Privilegovanou závěť bude možné pořídit také na palubě letadla či námořního plavidla a během účasti vojáka na ozbrojeném konfliktu. Podobně jako je tomu i v úpravě italské, je-li pořizovatel naživu, pozbývají privilegované závěti platnosti po uplynutí určité zákonné lhůty (podle typu závěti půjde o dva týdny až tři měsíce).

2.6 Dědická substituce

Dědické náhradnictví (dědická substituce) je institutem, který v současném občanském zákoníku zakotven není. Naproti tomu *codice civile* ho upravuje a navazuje tím na římskoprávní tradici, která znala čtyři různé druhy náhradnictví.⁸⁸ Obecně označuje dědická substituce případ, kdy zůstavitel, potom co ustanovil dědicem či odkazovníkem určitou osobu, stanoví, že pokud nastane určitá skutečnost, má po ní nastoupit osoba jiná. Tradičně se v moderní právní teorii rozlišuje náhradnictví obecné (vulgární) a svěřenecké (fideikomisární) a liší se právě tím, na jakou událost je náhradnictví vázáno.

Podstatou obecného náhradnictví je umožnit zůstaviteli, který o svém majetku pro případ smrti pořídí závěť, určit přechod dědictví či odkazu i pro případ, že prvně povolovaný dědictví či odkaz nemůže nebo nechce přijmout (nesplní podmínku, nedožije se zůstavitelovi smrti apod.). Jedná se také o ochranu zůstavitelovy vůle, neboť tímto

---

⁸⁸ Obecné náhradnictví, pupiliární náhradnictví, quasi pupiliární náhradnictví a svěřenecké náhradnictví CENDON, Paolo. *Commentario al codice civile: Successioni legittime e testamentarie*. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14951-8, s. 1591.

způsobem může zabránit intestátní sukcesi.⁸⁹ Obecné náhradnictví spočívá v ustanovení náhradníků a v postupném nápadu dědictví na ně. Jinak řečeno, povolání náhradníka je podmíněno nenabytím dědictví či odkazu prvně povoláním.⁹⁰ Vždy bude povolána pouze jedna osoba, jejíž dědictví či odkaz bude přímo odvozený od zůstavitele, nikoli od předem povolaného dědice či odkazovníka. Přestože v České republice v současném občanském zákoníku úprava obecného náhradnictví chybí, je k takovým ustanovením v závěti soudní praxí přihlíženo a připouští se.⁹¹

Svěřenecká substitute znamená, že zůstavitel ustanoví dědice či odkazovníka (instituta) a zároveň ho zavazuje, aby nabytý majetek nezczizil a aby pro případ jeho smrti došlo k přechodu na dalšího, původním zůstavitelem jmenovaného dědice či odkazovníka (substituta). Jedná se vlastně o dvojí dědický přechod, tedy ze zůstavitele na instituta a dále z tohoto na substituta. Druhý dědic v pořadí (substitut) tak nabývá majetek od předchozího dědice, nikoli přímo od zůstavitele. Tento způsob substitute je v Itálii zákonem výslovně zakázán a je zjevné, že by byl v rozporu jak s principem testovací volnosti, tak s principem zákazu vázání dědictví na doložení času.⁹² Výjimku z tohoto obecného zákazu svěřeneckého nástupnictví zakládá tzv. „podpůrné svěřenecké nástupnictví“. Ke třem základním znakům, které se tradičně se svěřeneckým nástupnictvím vážou, a to dvojí přechod, postupné pořadí (*ordo successivus*)⁹³ a povinnost zachovat a odevzdat majetek⁹⁴, je současným *codice civile* přidáván třetí a určující znak, péče o osobu nezpůsobilou k právním úkonům.⁹⁵ Institutem může být pouze dítě nebo jiný potomek a manžel či manželka zůstavitele, v každém případě musí jít o osobu nezpůsobilou, popř. pokud je osoba nezletilá tak v podmínkách „stálé slabosti myslí“, díky které lze předpokládat, že ke zbavení způsobilosti k právním úkonům dojde v posledním roce nezletilosti osoby. Substitutem je fyzická osoba nebo

---

⁸⁹ CAPOZZI, Guido. *Successioni e donazioni: Tomo II.*. 3. vyd. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14857-0, s. 1012.

⁹⁰ CAMPAGNOLO, Roberto. *Le successioni mortis causa*. Torino: Utet, 2011. ISBN 978-88-598-0053-8, s. 591.

⁹¹ MUZIKÁŘ, Ladislav. ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-687-7, s.1283.

⁹² Zákaz svěřeneckého náhradnictví v Itálii byl zakotven občanským zákoníkem z roku 1865.

⁹³ *Ordo successivus* znamená stanovení časového určení, kdy má první dědictví/odkaz skončit a zároveň začít ten následující.

⁹⁴ Majetek je možné zczizit pouze ze zákonem stanovených podmínek, pokud je to zjevně ve prospěch zděděného či odkázaného majetku. CAPOZZI, Guido. *Successioni e donazioni: Tomo II.*. 3. vyd. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14857-0, s. 1030-1032.

⁹⁵ CAPOZZI, Guido. *Successioni e donazioni: Tomo II.*. 3. vyd. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14857-0, s. 1030-1032.

organizace, která se má starat o nezpůsobilou osobu do její smrti pod dohledem opatrovníka.

Nový občanský zákoník jde v úpravě dědické substituce ještě dále a připouští jak obecné náhradnictví, tak svěřenecké nástupnictví bez podobného omezení jako v *codice civile*.⁹⁶ Tato zákonodárcova volba je spojena i s možností stanovení doložky času podle § 1564 a násl. nového obč. zák., které na rozdíl od výše uváděných předpisů umožňuje jak pro odkaz, tak i pro dědictví. Z principu svěřeneckého nástupnictví vyplývá pro instituta omezení při nakládání s takto nabytým majetkem. Ze zákona je oprávněn zděděný majetek držet, užívat a brát z něho plody a užitky a vykonávat i jiná dílčí vlastnická oprávnění, ale nesmí ze zděděného majetku nic zcizit, protože jej musí uchovat pro svěřenského nástupce. „Zůstavitel však může zákonný zákaz zcizení prolomit a přednímu dědici závěti založit právo volně nakládat s dědictvím.“⁹⁷ Svěřenecké nástupnictví se zapisuje do veřejného seznamu v případě, že se jedná o věc, která se do takového seznamu zapisuje.⁹⁸

U obecného náhradnictví nejsou stanoveny zvláštní omezující podmínky a jeho úprava je tak velmi podobná té, jak ji zná *codice civile*. Náhradníků za dědice může být povoláno několik a v několika „úrovních“, přičemž se vždy uplatní zásada, že dědí ten, který je ve výčtu nejbližší osobě, která dědictví nenabyla.⁹⁹ Vzhledem k tomu, že práva náhradníka jsou totožná s právy původního dědice, budou se na náhradníka vztahovat opatření, kterými zůstavitel původního dědice omezil. Obecné náhradnictví zaniká v případě, že povolaný dědic dědictví nabude.¹⁰⁰

2.7 Zrušení závěti

Charakteristickým rysem závěti, jak bylo už několikrát zdůrazněno, je její odvolatelnost. Český zákonodárce výslovně stanovil způsoby, jakými je možné závěť zrušit. Jedná se o sepsání nové závěti, která vedle té staré nemůže obstát, odvoláním

---

⁹⁶ Nový občanský zákoník terminologicky rozlišuje obecnou a svěřeneckou substituci. Dle důvodové zprávy k novému obč. zák. je důvodem přehlednější odlišení těchto dvou institutů a také jejich odlišné podstaty, neboť v případě svěřenecké substituce se nejedná o náhradníka, nýbrž o nástupce. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*. Praha, 2012. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf, s. 376.

⁹⁷ *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*. Praha, 2012. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf, s. 378.

⁹⁸ tamtéž

⁹⁹ § 1507 Nového obč. zák.

¹⁰⁰ § 1511 Nového obč. zák.

závěti a zničením závětní listiny zůstavitelem.¹⁰¹ Nový občanský zákoník na současnou úpravu navazuje. Obdobné způsoby zrušení závěti jsou stanoveny i v italské úpravě a je proto možné konstatovat blízkost obou porovnávaných kodexů.

Pořízení nové závěti, která nemůže vedle závěti dřívější obstát, způsobuje zrušení celé závěti nebo těch ustanovení, která jsou s těmi pozdějšími nekompatibilní. A *contrario* to pak znamená, že pokud si ustanovení více závětí neodporují, např. protože každá závěť se týká odlišných věcí, budou platit všechny vedle sebe a bude se podle nich také tak postupovat. Tento princip je shodný pro oba srovnávané kodexy a zachovává ho také nový občanský zákoník.

Shodně také srovnávané kodexy uvádí, že zrušit závěť je možné výslovným prohlášením pořizovatele o jejím odvolání. Pro platnost odvolání je nutné, aby splňovalo všechny podmínky a náležitosti některé z forem předepsaných pro závěť. Odvolání závěti může být buď součástí nového testamentu anebo může být samostatným právním úkonem.¹⁰²

Další způsob zrušení závěti, který je opět obdobný v české i italské úpravě, je zničení listiny, na které byla napsána, pořizovatelem s úmyslem tuto závěť zrušit.¹⁰³ Italský *codice civile* však tento způsob připouští pouze pro holografní závěti.

Otázka, která se zrušením závěti velmi úzce souvisí je, zda závěť, která byla už jednou odvolána (resp. nahrazena jinou), je už navždy neplatná, anebo zda pro případ, že by pozdější závěť byla zrušena, „obživne“ závěť původní a stane se znovu platnou. Český občanský zákoník to přímo neřeší, a je proto věcí výkladu, jak k této problematice přistupovat. Současná judikatura se přiklání k názoru, že ke zrušení závěti dochází přímo okamžikem zřízení platné pozdější závěti, vedle které nemůže dřívější obstát, okamžikem odvolání závěti či zničením listiny. Na zrušení proto nemá žádný vliv, zda pozdější závěť či odvolání závěti existovaly ještě v okamžiku smrti

---

¹⁰¹ § 480 obč. zák.

¹⁰² Italská judikatura k tomu uvádí, že je nepochybně možné, aby odvolání testamentu bylo jeho jediným ustanovením. Cass. 20 marzo 1986, n. 1964.

¹⁰³ Přestože je italskou i českou právní vědou shodně uváděno, že zničení závětní listiny osobou odlišnou od pořizovatele nezpůsobuje zrušení závěti, je nepochybné, že pokud je listina zcela zničena, nebude zjistitelný její obsah, popř. pokud by došlo k poškození jen částečnému, bude pravděpodobně problematické prokázat, kdo poškození způsobil, tedy jestli bude závěť platná či nikoli. MUZIKÁŘ, Ladislav. ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-687-7, s. 1300.

zůstavitele.¹⁰⁴ Italská úprava tuto problematiku řeší opačně a výslovně v čl. 681 *codice civile* stanoví, že pokud dojde ke zrušení odvolání závěti, závětní ustanovení původní znovu ožívají. Obživnutí závěti je možné i v případě, že původní závěť byla zrušena pořízením nové závěti, vedle které ta staršího data neobstojí.

Nový občanský zákoník zachovává všechny výše uvedené způsoby zrušení závěti, avšak na rozdíl od současného občanského zákoníku zavádí výslovné ustanovení o obživnutí závěti, které stanoví, že zruší-li zůstavitel novější závěť, ale dřívější uchová, má se za to, že dřívější závěť nepozbyla platnosti a hledí se na ni, jako by nebyla zrušena.¹⁰⁵

---

¹⁰⁴ „*Odvoláním, zrušením, či zničením pozdější závěti nedojde k obnově závěti předcházející.*“ Usnesení KS v Brně sp. zn. 18 Co 385/98 Ad Notam 3/2000

¹⁰⁵ § 1580 Nového obč. zák.

3. Dědické smlouvy

Oba srovnávané kodexy uvádí jako důvody k přechodu dědictví pouze závěť či zákon; italský *codice civile* také výslovně zakazuje dědické smlouvy.¹⁰⁶ I přes tuto na první pohled shodnou zákonnou úpravu, jsou některé dohody, které se určitým způsobem vztahují na smrt zůstavitele, vykládány českou a italskou doktrínou i judikaturou zcela odlišně. Italská právní věda dělí dědické smlouvy do tří základních skupin: „*patti istitutivi*“ (dohody zakládající), „*patti dispositivi*“ (dohody určující) a „*patti rinunciativi*“ (dohody odmítající).

Dědické dohody „zakládající“ představují skutečnou dědickou smlouvu, jejímž předmětem je vlastní dědictví a která má jako smluvní strany budoucího zůstavitele na jedné straně a budoucího dědice či odkazovníka na straně druhé. Může se jednat jak o smlouvu úplatnou tak bezúplatnou. Protože dohoda smluvně ustanovuje dědice či odkazovníka, má charakter jednání *mortis causa*, a nikoli *inter vivos*. Pokud by bylo takové jednání platné, přinášelo by stejné účinky jako závěť, ovšem s tím podstatným rozdílem, že takové jednání by nebylo jednostranně odvolatelné z důvodu jeho smluvního charakteru a tedy dvoustranného právního úkonu.¹⁰⁷ Cílem zákazu dědických smluv typu *patti istitutivi* je ochrana zůstavitele, která mu má zaručovat možnost volného nakládání vlastním majetkem až do poslední chvíle života.¹⁰⁸ Právní věda do této skupiny zahrnuje i ujednání, kterými se osoba zavazuje, že v budoucím testamentu ustanoví jako dědice či odkazovníka konkrétní osobu.¹⁰⁹

Dohody „určující“ jsou právním jednáním *inter vivos* a jejich předmětem není dědictví či odkaz osoby, která je smluvní stranou, ale dědictví či odkaz osoby třetí, která ještě nezemřela. Příkladem takového smluvního jednání může být uzavření kupní smlouvy, ve které se prodávající zavazuje prodat dědictví, které má teprve v budoucnu

---

¹⁰⁶ Obdobně stanoví také § 628 odst. 3 Obč. zák. K italské úpravě také Cass. 14 luglio 1983, n. 4827: „K přechodu dědictví může dojít pouze na základě závěti nebo zákona, což nedává prostor pro úvahy o třetí možnosti (tertium genus), kterou je dědická smlouva, která odporuje základnímu principu (a tudíž veřejnému pořádku) našeho právního pořádku úplně volnosti zůstavitele nakládat s vlastním majetkem až do okamžiku jeho smrti ...“

¹⁰⁷ CAPOZZI, Guido. *Successioni e donazioni: Tomo I.* 3. vyd. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14857-0, s. 37-41.

¹⁰⁸ CAMPAGNOLO, Roberto. *Le successioni mortis causa.* Torino: Utet, 2011. ISBN 978-88-598-0053-8, s. 86

¹⁰⁹ FERRI, Luigi. *Delle successioni: Successioni in generale.* SCIALOJA, Antonio a Giuseppe BRANCA. *Commentario del codice civile.* 2. vyd. Bologna: Zanichelli a Roma: Foro italiano, 1980. s. 104.

získat. Takové jednání je zásadně neplatné. Výjimku ovšem dovodil italský Nejvyšší soud¹¹⁰, a to pro případ, že s předmětem smlouvy není počítáno jako součástí budoucího dědictví nebo odkazu, ale pouze jako s věcí cizí.

I poslední typ dědické smlouvy, dohody „odmítající“, je považován právní vědou za neplatný. Jde o jednání jednostranné či vícestranné, *inter vivos*, kterým se subjekt vzdává práv, která pro něj mohou vyplývat z budoucího dědictví, nebo se zavazuje vzdát se takových práv dalším následným úkonem (tzv. „*patto successorio rinunciativo obbligatorio*“).

3.1 Teorie právního jednání „*inter vivos, post mortem*“

Giampiccolo se ve svém díle¹¹¹ detailně zabývá konceptem a povahou právního jednání *mortis causa* a přináší pro italskou právní vědu důležitý a zlomový pohled na tuto problematiku. Autor zkoumá především smrt jako právní událost, a to jaké právní účinky způsobuje. Rozlišuje dva možné dopady, které může právní událost smrti zapříčinit. Na jedné straně autor uvádí, že okamžik smrti je možné považovat za kauzu, tedy za podnět pro vznik celé řady právních vztahů originárním způsobem. V takovém případě se jedná o jednání *mortis causa*. Na druhé straně může mít funkci doložení času či podmínky právního jednání, které je ale uzavřeno a je perfektní již před okamžikem smrti, mezi stranami způsobuje právní účinky ihned a okamžikem smrti i vůči třetím osobám. V tomto druhém případě jde o jednání, jak jej označuje Giampiccolo: „*inter vivos, post mortem*“.

Část právní vědy se s tímto názorem neztotožňuje a považuje jednání, které svou účinnost váže na okamžik smrti jedné ze stran za typické jednání *mortis causa* a tudíž za jednání neplatné vzhledem k tomu, že právním úkonem *mortis causa* je výlučně závěť.¹¹²

Judikatura Nejvyššího soudu v duchu teorie Giampiccola však několikrát rozhodla¹¹³ a lze proto pozorovat, že tento názor není pouze teoretickou úvahou, ale i praxí využívaný výklad. Italská doktrína se shoduje na tom, že Nejvyšší soud tímto

¹¹⁰ např. Cass. 9 luglio 1976, n. 2619

¹¹¹ GIAMPICCOLO, Giorgio. *Il contenuto atipico del testamento*. Milano: Giuffrè, 1954, s.37-58.

¹¹² BIANCA, Massimo. *Diritto civile II: La famiglia – Le successioni*. 4. vyd. Milano: Giuffrè, 2005. ISBN 88-14-11813-2, s. 562. GAZZONI, Francesco Maria. *Patti successorii: conferma di un erosione* (nota a Cass. 9 maggio 2000, 5870). *Rivista del notariato*. 2001, I. s. 232-242.

¹¹³ např. Cass. 9 maggio 2000, n. 5870, Cass. 16 giugno 1966, n. 1547

svým restriktivním výkladem čl. 458 c.c. velmi ovlivnil problematiku zákazu dědických smluv, protože připustil rozlišení jednání *mortis causa*, která nejsou dovolená a jednání *post mortem*, která dovolená jsou.

3.2 Darování pro případ smrti

Darování pro případ smrti (*donatio mortis causa*) je jednou z forem dědické smlouvy a jako takové ho italský právní řád neumožňuje. Jedná se o případ, kdy darování vzniká až smrtí dárce, okamžik smrti je tedy kauzou majetkového převodu a podobně jako ostatní dědické smlouvy zbavuje zůstavitele možnosti kdykoli až do okamžiku své smrti tento úkon odvolat. V odborné literatuře se však vyskytují názory, dle kterých je nutné rozlišovat výše uvedenou situaci od situace, jejíž podstata je jiná. Jedná se o případy, kdy událost smrti je pouze jedním z důvodů darování a představuje doložení času či podmínku. Jde o pojetí v duchu výše uvedené Giampiccolovy teorie „*inter vivos, post mortem*“.¹¹⁴

O této teorii panují rozporuplné názory. Nauka stejně jako judikatura na tomto základě rozlišuje tzv. „*donatio cum moriar*“ (k převodu věci dojde v okamžiku smrti dárce a smrt dárce označuje doložení času), „*donatio si moriar*“ (darování s odkládací podmínkou určenou smrtí dárce) nebo „*donatio si praemoriar*“ (darování s podmíněnou účinností určenou tím, že obdarovaný přežije dárce).¹¹⁵

V literatuře i judikatuře je možné nalézt názorové směry zastávající platnost i neplatnost takových úkonů. Převažující názor je pak ten, že všechny tři výše uvedené formy jsou platné, neboť: „... *neuskutečňují donationes mortis causa, ale darování mezi živými s jeho typickým znakem zbavení se držby*....“¹¹⁶ V posuzovaných případech je převod charakterizován způsobilostí vyvolat okamžité účinky a neodvolatelností daného jednání, i když účinnost je odložena na okamžik smrti dárce. Z tohoto pohledu se jedná o darování s doložením času nebo s podmínkou okamžiku smrti dárce. Nejvyšší soud judikoval: „*Darování si moriar je platné a nepředstavuje dědickou smlouvu, jestliže je smlouva perfektní a neodvolatelná ab initio a pouze její účinnost je podřízena podmínce*

¹¹⁴ TORRENTE, Andrea. La donazione. CICU, Antonio, Francesco MESSINEO a Luigi MENGONI. *Trattato di diritto civile e commerciale*. 2. vyd. Milano: Giuffrè, 2006. ISBN 88-14-11853-1, s. 394-399.

¹¹⁵ *Donazio si praemoriar* je možné chápat dvojím způsobem. Podmínka může být buď rozvazující, v takovém případě dojde k zániku darování v případě, že obdarovaný zemře dříve než dárce, a nebo odkládací. V druhém případě bude účinnost darování podmíněna dřívější smrtí dárce než obdarovaného.

¹¹⁶ CAPOZZI, Guido. *Successioni e donazioni: Tomo I*. 3. vyd. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14857-0, s. 54.

smrti dárce; v tomto případě vlastně dárce nenakládá s vlastním dědictvím, ale s vlastní věcí s omezující účinností jednání na událost vlastní smrti. Naopak je neplatné darování, u kterého právní událost smrti zakládá převod, v takovém případě se totiž darovací smlouva stává perfektní až smrtí dárce.“¹¹⁷

Menšinový názor¹¹⁸ a názor vyjádřený ve dvou soudních rozhodnutích Nejvyššího soudu¹¹⁹ je, že zmiňované právní jednání je neplatné z důvodu, že odporuje ustanovení čl. 458 *codice civile*. Tato názorová skupina argumentuje tím, že takové právní jednání obsahuje typické znaky dědických smluv typu „zakládající dohody“, tedy ujednání o vlastním majetku pro období po smrti s charakteristikou neodvolatelnosti převodu.

Z uvedeného jednoznačně vyplývá, že názory na tuto problematiku se velmi různí a ani judikatura Nejvyššího soudu neposkytuje ustálený výklad. Je zde proto velmi široký prostor pro zkoumání a analýzu vůle smluvních stran, kterou je nutno řádně vyhodnotit a na základě toho rozhodnout.

Darování pro případ smrti nově upravuje také nový občanský zákoník, a to v ustanovení v rámci oddílu darování. Darování, které bude mít jako podmínku, že obdarovaný přežije dárce se bude posuzovat jako odkaz a tedy podle úpravy pro pořízení pro případ smrti. Podstatným rozdílem mezi odkazem a darováním, jak už bylo uvedeno i výše, pro případ smrti spočívá v odvolatelnosti odkazu a neodvolatelnosti darování. Podle této úpravy se použijí ustanovení o darování pouze v případě, přijme-li obdarovaný dar a vzdá-li se dárce výslovně práva dar odvolat a vydá o tom obdarovanému listinu.¹²⁰

3.3 Rodinná smlouva

Nový typ smlouvy zvaný „*patto di famiglia*“ (rodinná smlouva) je v *codice civile* upraven od roku 2006.¹²¹ Jedná se o smlouvu *inter vivos*, která má okamžité účinky a která má za cíl upravit efektivní a jednoduchý převod podnikatelské činnosti v rámci rodiny v případě smrti osoby, která toto podnikání provozuje a zároveň zaručit

¹¹⁷ Cass. civ. 9 luglio 1976, n. 2619

¹¹⁸ BIANCA, Massimo. *Diritto civile II: La famiglia – Le successioni*. 4. vyd. Milano: Giuffrè, 2005. ISBN 88-14-11813-2, s. 418.

¹¹⁹ Cass. 6 marzo 1950, n. 576 a Cass. 24 aprile 1987, n. 4053

¹²⁰ § 2063 Nového obč. zák.

¹²¹ L. 14 febbraio 2006, n. 55

vyrovnání s ostatními členy rodiny. Capozzi k problematice rodinné smlouvy uvádí: „Zákonodárce tedy zavedl něco jako předčasné dědění na základě singulární sukcese, jehož předmětem je výlučně podnik nebo podíl v obchodní společnosti. Je to upraveno smlouvou, která za účelem úpravy jednotlivých zájmů právních nástupců zahrnuje všechny osoby, které by měly postavení neopomenutelných dědiců, pokud by v daném okamžiku bylo zahájeno dědické řízení.“¹²² Jedná se tedy o smlouvu, kterou nelze řadit mezi typické dědické smlouvy, nicméně vzhledem k vymezení okruhu účastníků pomocí neopomenutelných dědiců je nutné na ni v tomto místě poukázat.

Jak dále zmiňuje Capozzi, je tento druh smlouvy specifický nejen tím, že nabyvatelem může být výhradně potomek převodce (nikoli tedy rodiče, manžel, manželka atd.), ale i tím že je zákonem přesně vymezen okruh účastníků a předmět smlouvy. Totiž kromě převodce a nabyvatele či nabyvatelů se na rodinné smlouvě účastní i manžel či manželka a další osoby, které by v případě zahájení dědického řízení v daný okamžik měly postavení neopomenutelných dědiců. Tyto osoby mají být vyplaceny v penězích částkou ve výši povinného podílu. Předmětem rodinné smlouvy může být pouze podnik, část podniku či podíl na společnosti.

Z uvedených důvodů je částí právní vědy rodinná smlouva označována jako předčasné dědění.¹²³

3.4 Dědické smlouvy dle nového občanského zákoníku

Zcela odlišný přístup k dědickým smlouvám zavádí nový občanský zákoník, když je na rozdíl od současného účinného občanského zákoníku i *codice civile* uvádí jako dědické tituly vedle závěti a zákona. Nejedná se pouze o dědické smlouvy mezi manžely, jak je znal Obecný zákoník občanský¹²⁴, ale okruh subjektů oprávněných takovou smlouvu uzavřít je neomezený.¹²⁵ Dědické smlouvy představují dvoustranné smluvní jednání, ve kterém zůstavitel povolává druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo odkazovníka a druhá strana to přijímá.¹²⁶ Jedná se tedy o typické jednání

---

¹²² CAPOZZI, Guido. *Successioni e donazioni: Tomo II*. 3. vyd. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14857-0, s. 1453.

¹²³ tamtéž a DI MAURO, Nicola, Enrico MINERVINI a Vincenzo VERDICCHIO. *Il patto di famiglia: Commentario alla Legge 14 febbraio 2006, n. 55*. Milano: Giuffrè, 2006. ISBN 88-14-12688-7, s. 92.

¹²⁴ § 602 OZO

¹²⁵ Nový obč. zák. však stanoví zvláštní pravidla pro dědické smlouvy mezi manželi, popř. snoubenci v § 1592-1593.

¹²⁶ § 1589 odst. 1 Nového obč. zák.

mortis causa. Hlavním rozdílem dědické smlouvy od závěti je její smluvní charakter (tedy dvoustranné či vícestranné právní jednání) a z toho vyplývající nemožnost jejího jednostranného zrušení či změny. Dědická smlouva tak není zůstavitelem kdykoli odvolatelná až do jeho smrti. Pro sepsání dědické smlouvy je vyžadován notářský zápis.¹²⁷ Omezením pro uzavření dědické smlouvy je povinnost, aby alespoň čtvrtina pozůstalosti zůstala volná, aby o ní zůstavitel mohl pořídit podle své zvlášť projevené vůle.¹²⁸

K využití dědické smlouvy může být přikročeno i v případě existence zákonných či neopomenutelných dědiců, ve které se tito v dědické smlouvě dědictví zřeknou a jako presumptivní dědic je ustanovena jiná osoba. Takové zřeknutí se dědictví je však vázáno právě na dědění smluvně ustanoveného dědice, proto pro případ, že tento dědit nebude, pozbývá zřeknutí se dědictví své účinky.¹²⁹

---

¹²⁷ § 1582 odst. 2 Nového obč. zák.

¹²⁸ § 1585 odst. 1 Nového obč. zák.

¹²⁹ § 1586 Nového obč. zák.

4. Pojem univerzální a singulární sukcese

Tradičně se v rámci dědického práva rozlišuje sukcese univerzální a singulární. Z této tradice vychází i právní úprava v Itálii, neboť upravuje vedle dědictví také odkaz. Liší se tak zásadním způsobem od současné úpravy dědické posloupnosti v České republice, která zcela postrádá úpravu dědické posloupnosti na základě singulární sukcese, a to i přestože institut odkazu má dle mého názoru v rámci dědění své nezastupitelné místo. Návrat k tomuto tradičnímu institutu předpokládá nový občanský zákoník a dojde tím ke sblížení s právní úpravou většiny evropských států.

Pozůstalost je tradiční italskou právní naukou považována za jeden celek zahrnující jak práva tak i povinnosti existující v okamžik smrti zemřelého, které jeho smrtí nezanikají.¹³⁰ Dědic se stává spoluvlastníkem určité části pozůstalosti vedle dalších dědiců nebo dědicem výhradním. Dědic je označován za universálního sukcesora, neboť nenabývá pouze jednu nebo více věcí z pozůstalosti, ale vstupuje zcela nebo z určité části do právních vztahů po zůstaviteli.¹³¹ Nabývaný dědický podíl je vyjádřen zákonem, závětí nebo vyjádřen není,¹³² ale z povahy závětního ustanovení lze osobu za dědice považovat a jeho podíl, důležitý především pro zjištění rozsahu jeho odpovědnosti za dluhy plynoucí z dědictví, bude vypočítán *a posteriori* poměrem zděděných věcí k celé pozůstalosti.

Odkaz je svou povahou od dědictví zcela odlišný. Odkazovníkem se stává osoba, které zůstavitel v závěti zanechal jednu nebo více konkrétních věcí. Jeho postavení je proto jiné než postavení dědice, stává se vlastně oprávněným pouze ve specifických majetkových vztazích. Jeho postavení je proto nezávislé na dědicích a protože nabývá pouze konkrétních práv, která mu zůstavitel zanechal, neúčastní se ani na případných dluzích plynoucích z pozůstalosti. Tento poslední důvod je dle mého názoru oním stěžejním problémem, s kterým se potýká současná praxe v České

---

¹³⁰ V teorii se objevuje i názor opačný (tzv. atomistická teorie), který považuje dědictví za souhrn právních vztahů, které jsou objektivně autonomní, ale spojené osobou dědice. CICU, Antonio a Francesco Messineo. *Trattato di diritto civile e commerciale*. Milano: Giuffrè, 1961 s. 11-14.

¹³¹ SCODELLARI, Francesco. *La successione ereditaria e la donazione nel diritto civile e tributario*. Torino: Giappichelli, 2010. ISBN 978-88-348-1407-9, s. 12.

¹³² Za nevyjádřený podíl je považována situace, kdy zůstavitel povolá osoby k určitým konkrétním věcem zamýšlejíc je jako podíly na celku. Takovým ustanovením jsou osoby povolány jako dědicové nikoli jako odkazovníci. BONILINI, Giovanni. *Trattato di diritto delle successioni e donazioni I: La successione ereditaria*. Milano: Giuffrè, 2009, ISBN 88-14-14773-6, s. 12.

republike, protože není možné povolat osobu k určité věci bez toho, aniž by se poměrně účastnila také na dluzích z pozůstalosti.

Podle italské úpravy se odkaz nabyvá smrtí zůstavitele bez nutného úkonu akceptace ze strany odkazovníka, to ovšem nebrání odkazovníkovi v tom odkaz odmítnout. Odmítnutí odkazu má retroaktivní účinky podobně jako přijetí dědictví. Charakteristikou odkazu je to, že odkazovník nenabývá držbu odkázané věci přímo od zůstavitele, ale musí požádat o držbu obtíženého dědice či odkazovníka.¹³³

Dědictví a odkaz neodlišuje jen rozsah práv, ke kterým se vztahují, ale liší se i okamžikem nabytí těchto práv. K nabytí dědictví je nutné vyjádření, tedy odmítnutí, přijetí či přijetí *s beneficium inventarii*. Pokud k přijetí jednou dojde, je považováno za nezměnitelné a má retroaktivní účinky. Znamená to tedy, že se dědictví považuje za přijaté ihned po zahájení dědického řízení.

Z povahy dědictví a odkazu vyplývá, že dědictví je tzv. nutné, zatímco odkaz je tzv. možný,¹³⁴ resp. pro případ, že odkaz není zůstavitelem stanoven, není důvodu se nad tímto pozastavovat, naopak pokud není ustanoven dědic, dochází automaticky k dědické posloupnosti na základě zákona.

V některých případech může být sporné, zda se jedná o odkaz či o dědictví. Italský *codice civile* proto stanoví základní objektivní kritérium, že bez ohledu na to, jaká formulace či pojmenování byla zůstavitelem použita, se stává dědicem ten, kdo nabývá majetek zemřelého jako celek nebo jako podíl na něm. Toto je doplněno o kritérium subjektivního charakteru, které stanoví, že ani v případě, že zůstavitel určí konkrétní věci nebo soubor věcí, není vyloučena universální sukcese za předpokladu, že je zjevné, že zůstavitel měl v úmyslu tyto věci zanechat jako podíl na majetku, nikoli jako věci jednotlivé.¹³⁵ Nejvyšší soud se touto problematikou zabýval v mnoha případech. Dovodil např. že v případě, že se zůstavitel odvolává na zákonný podíl nabyvatele, dokazuje tím, že považuje určité věci za podíl na pozůstalosti a jedná se tak

---

¹³³ SCODELLARI, Francesco. *La successione ereditaria e la donazione nel diritto civile e tributario*. Torino: Giappichelli, 2010. ISBN 978-88-348-1407-9, s. 17-18.

¹³⁴ CAPOZZI, Guido. *Successioni e donazioni: Tomo I*. 3. vyd. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14857-0, s. 73.

¹³⁵ Tento princip zakotvený v čl. 588 odst. 2 c.c. se označuje jako „*institutio ex re certa*“. K tomu Nejvyšší soud judikoval: „*Povolání k určitým věcem je nutné vykládat podle čl. 588 c.c. jako ustanovení dědice („institutio ex re certa“), pokud měl zůstavitel v úmyslu povolat oprávněného k majetku jako celku nebo k neurčité části na něm, považovanou však za podíl na zanechaném majetku, zatímco je nutné vykládat to jako odkaz, pokud mu zůstavitel naopak chtěl poskytnout jednotlivé konkrétní věci.*“ Cass. 1° marzo 2002, n. 3016

o *institutio ex re certa*.¹³⁶ V jiném rozhodnutí¹³⁷ pak vyslovil názor, že se jedná o *institutio ex re certa* a ne o odkaz pokud zůstavitel vyčerpá majetek přidělujíc veškeré movité věci jednomu subjektu a všechny nemovité věci druhému.

Otázkou, kterou se právní věda zabývá a vyjadřuje na ni odlišné názory, je problematika povahy zanechání práva usufuktu. Většinový názor má za to, že usufukrtář má vždy postavení odkazovníka, i když se jeho právo vztahuje na celou pozůstalost, naproti tomu vlastník, kterému zbyla pouze *nuda proprietas*, má postavení dědice nebo odkazovníka s přihlédnutím k tomu, zda byl povolán k podílu na pozůstalosti či pouze ke konkrétní věci. Podstata argumentů na podporu této teze spočívá v tom, že z povahy usufuktu jako takového vyplývá dočasná povaha a je tedy neslučitelná s principem trvalého charakteru právní pozice dědice.

Odkázat lze jakékoli právo, nikoli dluh a předmětem odkazu může být i věc, která v pozůstalosti není.¹³⁸ Může jít o tři případy. Tím prvním je odkaz specificky určené věci osoby obtížené odkazem nebo třetí osoby, který je platný, pokud ze závěti či z jiného prohlášení vyplývá, že zůstavitel věděl, že věc náleží osobě obtížené odkazem nebo osobě třetí. Osoba obtížená musí odkazovníkovi vydat vlastní věc nebo věc třetí osoby. Pokud se jedná o věc třetí osoby, může ji buď nabýt od této osoby, aby ji pak odkazovníkovi předal, nebo zaplatit odkazovníkovi za věc spravedlivou cenu. Druhým a v zásadě podobným případem je, pokud odkaz konkrétně určené věci je z části osoby obtížené odkazem nebo třetí osoby. A posledním případem je odkaz genericky určené věci. Pokud zůstavitel odkáže odkazovníkovi např. určitou sumu peněz a při tom věděl, že tyto peníze pozůstalost neobsahuje, musí je obtížený dědic odkazem obstarat a odkazovníkovi dát. Pokud je ovšem zjevné, že odkázané věci mají odkazovníkovi připadnout z pozůstalosti, ale nenacházejí se tam, je takový odkaz neúčinný.

4.1 Odkaz podle nového občanského zákoníku

Jak bylo v úvodu této kapitoly již poznamenáno, nový obč. zák. se po vzoru většiny evropských kodexů navrácí k odkazu jako způsobu nabytí práva vedle dědictví. Nadále se tedy počítá s klasickým pojetím, že dědictví reprezentuje podíl na

---

¹³⁶ Cass. 18 gennaio 2007, n. 1066

¹³⁷ Cass. 6 novembre 1986, n. 6516

¹³⁸ čl. 651-653 c.c.

pozůstalosti a odkaz představuje prospěch z určité věci, kterou je povinen obtížený dědic či odkazovník (tzv. pododkaz) vydat odkazovníkovi. Zřízením odkazu vzniká odkazovníkovi pohledávka a obtížené osobě dluh, z toho také plyne, že odkazem se nenabývá věc přímo z pozůstalosti, ale až od osoby obtížené odkazem. Předmětem odkazu bude zpravidla věc náležející do pozůstalosti, může se ale jednat i o věc jinou, jejímž vlastníkem je dědic či odkazovník obtížený tímto odkazem. Každému dědici musí zůstat z hodnoty dědictví alespoň čtvrtina odkazy nezatížená část. Odkazovník nabývá právo na odkaz smrtí zůstavitele, jako je tomu podle právní úpravy italské.¹³⁹

---

¹³⁹ *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*. Praha, 2012. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf, s. 397-398.

5. Dědická nezpůsobilost

Český i italský zákoník stanoví, že i v některých případech, kdy jsou splněny všechny nutné podmínky pro dědění ze závěti či ze zákona, osoba nedědí či nenabude odkazu. Jedná se o případy dědické nezpůsobilosti. Oproti některým jiným institutům popsaným v této práci lze konstatovat velmi podobné rysy u obou srovnávaných právních řádů, přičemž *ratio* ustanovení je shodná a liší se pouze v některých detailech, o kterých bude pojednáno níže.

Občanský zákoník i *codice civile* stanoví dvě základní skupiny okolností, které vedou k dědické nezpůsobilosti subjektu. První skupinou je obecně řečeno násilné chování subjektu vůči zůstaviteli, jeho manželovi či manželce, dětem a rodičům (resp. ascendentům v případě Itálie) spočívající ve fyzickém či morálním útoku. Český zákonodárce podmiňuje vznik dědické nezpůsobilosti spácháním úmyslného trestného činu směřujícího proti těmto osobám, při tom není rozhodné, jestli byla osoba za takový čin odsouzena či nikoli z důvodu zastavení trestního stíhání, promlčení, amnestie apod.¹⁴⁰ K dědické nezpůsobilosti se přihlíží z úřední povinnosti, bez ohledu na to zda to účastníci namítají či nikoli. V *codice civile* je stanoven taxativní výčet¹⁴¹ chování, která do této skupiny spadají a jeho rozšiřování není možné (např. kdo dobrovolně usmrtil či se pokusil usmrtit zůstavitele či osoby uvedené výše, kdo se dopustil vůči těmto osobám činu, na který jsou aplikovatelná ustanovení o vraždě nebo kdo se dopustil křivého obvinění vůči těmto osobám) a dále jsou sem řazeny i případy odsuzujícího rozsudku za trestný čin proti sexuální svobodě vůči zůstaviteli, jehož způsobilost vyloučit takovou odsouzenou osobu z dědictví stanoví *codice penale*¹⁴². Je patrné, že okruh chování, které způsobuje dědickou nezpůsobilost je v občanském zákoníku stanoveno mnohem širěji než v *codice civile*, který naproti tomu sankcionuje pouze ty nejzávažnější trestné činy proti životu a sexuální svobodě. Druhou skupinou okolností, které dle občanského

---

¹⁴⁰ ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-687-7, s. 1174. a ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL a Marta ŠKÁROVÁ. *Občanský zákoník II: Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-004-1, s. 1410-1411.

¹⁴¹ čl. 463 c.c.

¹⁴² čl. 609-nonies, odst. 1, n. 3 c.p.

zákoníku i *codice civile* způsobují dědickou nezpůsobilost, je zavrženíhodné jednání směřující proti poslední vůli zůstavitele.¹⁴³

Dědickou nezpůsobilost v Itálii stanovuje soud svým rozhodnutím a takovým rozhodnutím se osoba stává vyloučenou z dědictví. Do pravomocného rozhodnutí soudu tedy může osoba dědictví přijmout, poté se však stává osobou vyloučenou z dědictví a účinky rozsudku mají retroaktivní charakter¹⁴⁴.

Všechny tyto případy mají společné to, že by bylo v rozporu s morálkou, aby osoba, která takto jednala, nabyla majetek po zůstaviteli. Domnívám se, že je správné sankcionovat nejen chování nejzávažnější povahy proti životu, ale i jednání, která mohou naplňovat skutkové podstaty jiných trestných činů jako je např. ublížení na zdraví, krádež, podvod apod., protože i tato společensky méně nebezpečná jednání mezi osobami, které mají mezi sebou blízký vztah, ať už rodinný, partnerský či jiný, je dle mého názoru nutno považovat za nepřipustná. Považuji proto za správné vyvodit z takového jednání důsledky způsobující dědickou nezpůsobilost. Dále je nutno podotknout, že italská úprava neposkytuje ani možnost vydědění neopomenutelných dědiců (viz. kapitola 7 této práce), proto bych považovala za vhodné, aby rozsah dědické nezpůsobilosti byl minimálně v takové šíři, jako je tomu v České republice.

Oba zákoníky poskytují zůstaviteli možnost odpustit takové chování a tím osobě umožnit dědictví či odkaz nabýt i přes zákonem sankcionované chování, kterého se dopustila. Pokud tak zůstavitel učiní, bude osoba přípuštěna k dědictví/odkazu, jako by důvody pro prohlášení dědické nezpůsobilosti nikdy neexistovaly.¹⁴⁵

Český nový občanský zákoník prakticky současnou úpravu přejímá a i nadále počítá se dvěma základními důvody pro dědickou nezpůsobilost, a to jednání osoby, které má povahu úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu a zavrženíhodné jednání proti zůstavitelově poslední vůli.¹⁴⁶ Pravidlo o

---

¹⁴³ § 469 Obč. zák. a čl 463 c.c., který výslovně stanoví, že za takové jednání se považuje násilím nebo podvodem přimět zůstavitele sepsat, odvolat nebo změnit závět', popř. takovému jednání bránit a dále zničení, skrývání nebo pozměňování závěti nebo nakládání s nepravou závětí jako s pravou.

¹⁴⁴ Cass. 16 febbraio 2005, n. 3096 : „*Rossudék, který prohlašuje nezpůsobilost, má konstitutivní charakter a také charakter retroaktivní, jak dokazuje fakt, že nezpůsobilý dědic, který užíval dědictví po zemřelém musí navrátit nejen dědictví samotné, ale i přírůstky, které získal po okamžiku smrti zůstavitele (čl. 464 c.c.).*“

¹⁴⁵ CAPOZZI, Guido. *Successioni e donazioni: Tomo I.* 3. vyd. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14857-0, s. 193.

¹⁴⁶ V ustanovení § 1482 nového obč. zák. jsou stanoveny i některé další speciální okolnosti dědické nezpůsobilosti, tedy pro manžela, který se dopustil činu naplňujícího znaky domácího násilí a také pro rodiče, který byl zbaven rodičovské odpovědnosti, protože ji zneužíval či zanedbával.

odpuštění jednání, pro které by byl dědic nezpůsobilý dědic je zachováno. Musí se ale jednat o výslovné zůstavitelovo prohlášení o prominutí. Toto zpřesnění je podle důvodové zprávy reakcí na poznatky z praxe, která v některých případech odkazovala na pouhé zůstavitelovo faktické chování.¹⁴⁷

---

¹⁴⁷ *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*. Praha, 2012. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf, s. 363.

6. Neopomenutelní dědicové

Jak bylo řečeno již v úvodních kapitolách této práce, je svobodnou vůlí člověka, zda závěť pořídí či nikoli. Přestože je v rámci testamentární sukcese kladen velký důraz na vůli zůstavitele, a proto i např. výklad testamentu má být v souladu s vůlí zůstavitele, úplnou svobodu mu zákonodárce neponechal a přikročil ke stanovení jistých omezujících limitů, které si dávají za cíl majetkovou ochranu a garanci nejbližším členům zůstavitelovy rodiny.

U obou porovnávaných právních řádů se zakotvení ochrany neopomenutelných dědiců nachází a lze tak konstatovat, že jisté společné východisko a zájem na ochraně obdobných hodnot mají zákonodárci shodné. Rozsahem, stanovením výše povinného podílu, subjekty, které jsou chráněny a dokonce i situacemi, ve kterých se ochrana neopomenutelných dědiců použije, se však velmi liší. Již prvním pohledem do občanského zákoníku a *codice civile* je zjevné, jakou důležitost této problematice zákonodárci přikládají a k jakým detailům v zákonné úpravě přistupují. V občanském zákoníku je tato problematika shrnuta do jediného paragrafu a v *codice civile* se jí věnuje celých dvacet tři článků o několika odstavcích.

6.1 Subjekty

Přestože shodnou charakteristikou pro subjekty, které jsou chráněny zákonnou ochranou neopomenutelných dědiců, je blízké rodinné pouto k zemřelému, je okruh subjektů zakotvený v českém občanském zákoníku mnohem užší než ten v *codice civile*.

Okruh neopomenutelných dědiců v České republice zahrnuje pouze potomky zůstavitele, přičemž rozlišuje, zda se jedná o potomky zletilé či nezletilé.¹⁴⁸ Tyto osoby mají nárok na povinný dědický podíl na dědictví, nikoli jen právo na výplatu v penězích, který by odpovídal tomuto podílu.¹⁴⁹ Stejný okruh nepominutelných dědiců zachovává i nový občanský zákoník¹⁵⁰, ale koncepce jejich povinného podílu se liší (srov. kapitola 6.2). Otázkou zůstává, které řešení je vhodnější. Při těchto úvahách je

---

¹⁴⁸ §479 Obč. zák.

¹⁴⁹ Tato současná úprava se liší od úpravy podle Obecného zákoníku občanského, kdy měli neopomenutelní dědicové právo právě jen na výplatu v penězích. ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: Linhart, 1936., s. 429-430.

¹⁵⁰ § 1643 Nového obč. zák.

nepochybně nutné zabývat se otázkou, jaký cíl si zákonodárce dává při zakotvení tohoto principu. Zdáli je to vůle zákonodárce zachovat alespoň částečný přechod práv a povinností v rámci rodiny, resp. v linii přímé na potomky z důvodu zachování „rodinného majetku“ či je hlavním motivem pouhé zaručení finančního zabezpečení pro potomky. Domnívám se dále, že je nutné zamýšlet se i nad otázkou, v jaké životní situaci a v rámci jakých rodinných vztahů vůbec může k využití institutu neopomenutelných dědiců dojít. V české právní úpravě je to pouze tam, kde zůstavitel pořídil závěť, ve které opominul neopomenutelné dědice za podmínky, že tito nebyli v souladu s právem vydědění či nedošlo k započtení daru, který nabyli ještě za života zůstavitele.¹⁵¹ Ta část závěti, která odporuje zákonu je neplatná, a to relativně podle §40a Obč. zák., neopomenutelný dědic tak musí vznést námitku neplatnosti a tím se dovolat svého práva. Namítání neplatnosti závětního ustanovení je však zcela v rukou neopomenutelného dědice a pokud dojde k závěru, že o dědictví po zůstaviteli nestojí, nemá žádnou povinnost takový krok učinit.

Jako nevýhodu současné úpravy lze považovat to, že v mnoha případech může nastat situace, kdy v důsledku ochrany neopomenutelných dědiců vznikne podílové spoluvlastnictví závětních dědiců a dědiců neopomenutelných. Takto vzniklé podílové spoluvlastnictví, právě i s ohledem na představitelné osobní vztahy mezi spoluvlastníky, může nepochybně vyvolávat řadu obtíží při nakládání s majetkem. Na druhou stranu lze pozitivně hodnotit snahu o zachování alespoň částečné tradice v rámci rodiny tím, že potomci nabudou práva ke konkrétním movitým či nemovitým věcem, které byly s rodinou do té doby spjaty.

Jak už bylo naznačeno, *codice civile* označuje za neopomenutelné dědice nikoli pouze potomky, ale celkově čtyři kategorie osob: manžela/manželku, manželské děti, nemanželské děti¹⁵² a předky (ascendenty). Důvodem je, i jak vysvětluje italská právní věda, že italský zákonodárce se neodvolává pouze na rodinné pouto, ale i na skutečnost, že se jedná o osoby, jejichž vzájemný vztah obvykle přináší sdílení života, které se odráží i v majetkové sféře, a je proto nutné na to brát ohled. Jedná se o subjekty, které

---

¹⁵¹ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. Praktik. ISBN 978-80-87212-79-0, s. 92.

¹⁵² *Codice civile* do dnešní doby rozlišuje tzv. *figli legittimi* (manželské děti) a *figli naturali* (nemanželské děti). V prvním případě se jedná o potomky narozené v manželství, jejichž otcem je manžel matky a v případě druhém se jedná o potomky narozené mimo manželství. Přes postupné sbližování obou pojmů, resp. přisuzováním obdobných práv oběma těmto skupinám potomků v rámci dědického práva, je terminologické odlišení nadále zachováno.

se často podílí na zhodnocení majetku zemřelého či na jeho obhospodařování.¹⁵³ Ovšem tento argument nemusí platit beze zbytku, protože v současné době komplikovaných mezilidských vztahů jistě nebude výjimkou, že osoby chráněné institutem neopomenutelných dědiců se na zhodnocení majetku zůstavitele nijak nepodílely, ani k němu jinak nepřispěly.

Podobně jako v občanském zákoníku, tak i neopomenutelní dědicové podle italské právní úpravy nejsou v okamžiku smrti zůstavitele považováni za dědice ani odkazovníky, ale pouhými nositeli určitých práv, mezi která náleží i právo výslovně vzdát se svých práv nebo podat žalobu (tzv. *azione di riduzione*) k uplatnění práv soudní cestou, a záleží pouze na uvážení nositele tohoto práva, zda je uplatní či nikoli. Pouze po právní moci rozsudku, který tuto jejich pozici vyslovuje, se stávají dědici. Existují rozpory v názoru na problematiku, zda jsou tyto osoby pak povinny ještě následně vyjadřovat souhlas s přijetím dědictví či nikoli. Obecně je právní vědou i judikaturou zastáván názor, že takový souhlas nutný není, protože je vyjádřen již samotným podáním žaloby.¹⁵⁴

6.2 Podíly

Odlišování potomků na zletilé a nezletilé má pro české dědické právo zásadní význam, neboť se liší výše jejich povinných podílů. Pro nezletilé potomky musí povinný podíl odpovídat alespoň jejich zákonnému dědickému podílu a pro zletilé potomky musí odpovídat alespoň jedné polovině zákonného dědického podílu. Základem pro stanovení povinných podílů je obsah dědictví v okamžiku smrti zůstavitele, nikoli tedy pouze část dědictví, s kterou bylo naloženo v závěti.¹⁵⁵ Pojem potomci zahrnuje nejen zůstavitelovy děti, ale také další descendenty v linii přímé a platí zásada, že bližší potomek má přednost před potomkem vzdálenějším. V odborné literatuře se lze setkat se dvěma právními názory na otázku, jak velký podíl připadne osobě, která bude dědit jako vzdálenější nezletilý potomek (např. vnuk), zdali bude hrát jeho nezletilost roli či nikoli. Muzikář zastává názor, že je třeba odlišovat dvě základní

---

¹⁵³ BONILINI, Giovanni. *Manuale di diritto ereditario e delle donazioni*. 5. vyd. Torino: Utet, 2010, ISBN 978-88-598-0030-9, s. 123.

¹⁵⁴ MENGONI, Luigi. *Successioni per causa di morte: Parte speciale – Successione necessaria*. CICU, Antonio a Francesco MESSINEO. *Trattato di diritto civile e commerciale*. 4. vyd. Milano: Giuffrè, 2000. ISBN 88-14-07978-1, s. 57-60. Opačný názor ale vyslovil Nejvyšší soud v rozhodnutí Cass. 3 dicembre 1996, n. 10775

¹⁵⁵ R 45/1990

situace. Pokud se bližší potomek dožil smrti a dědictví odmítl, podíl vzdálenějšího potomka bude odvozen od tohoto původního povinného podílu. Za odlišný případ autor považuje situaci, kdy bližší potomek není vůbec povolán dědit (z důvodu platného vydědění či protože zůstavitele nepřežil) a jeho povinný podíl se tak bude odvozovat přímo ve vztahu k jeho osobě, tedy právě s ohledem na to zda je zletilý či nezletilý.¹⁵⁶ Tomuto názoru oponuje Schelleová, která poukazuje na ustanovení § 473 odst. 2 Obč. zák., ze kterého vyplývá, že potomci pouze nastupují do uvolněného podílu svého předka, jeho výše se tedy od něj také odvozuje a je tedy neměnný, a to bez ohledu na to z jakého důvodu jejich předek nedědil.¹⁵⁷

V odborné literatuře se také vedou diskuze, jakým způsobem mohou být neopomenutelní dědicové uspokojeni a jejich povinné podíly naplněny. Jeden z názorů se přiklání k výkladu, že neopomenutelný dědic nabývá jako povinný podíl „určitou kvótu na každé jednotlivé položce spadající do dědictví“.¹⁵⁸ I když, jak uvádí Schelleová, se jedná o způsob pravděpodobně nejspravedlivější, může způsobovat řadu nesnází. Proto uvádí názor, že uspokojení neopomenutelných dědiců je možné zajistit i závětním ustanovením o zanechání peněžité sumy neopomenutelnému dědici, který by odpovídal výši jeho povinného podílu a toto řešení se z praktického hlediska jeví též jako vhodnější než určení konkrétních práv či věcí pro neopomenutelné dědice s ohledem na to, že hodnota určených věcí se může v průběhu času měnit.

Stanovení povinných podílů podle italské úpravy je o něco komplexnější, proto než přikročím k detailnímu popisu výše jednotlivých povinných podílů rozdílných kategorií neopomenutelných dědiců, považuji za důležité objasnit, z jakého základu jsou tyto podíly vypočítávány.

Italský *codice civile* vychází pro tyto účely z tzv. „fiktivního součtu majetku“, který kromě zanechané hodnoty dědictví zmenšený o dluhy zůstavitele připočítává i darovaný majetek, o který během svého života zůstavitel zmenšil hodnotu majetku. Pro stanovení tohoto základu jsou tedy důležité tři položky: hodnota dědictví (*relictum*), dluhy zůstavitele a dary uskutečněné za života zůstavitele (*donatum*). Výpočet se

---

¹⁵⁶ MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické podíly a jejich výpočet. *Ad notam*. 1997, s. 49-54.

¹⁵⁷ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1659-3, s. 66-67. Tento názor vyjádřeno obdobně i v BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-292-9, s. 96.

¹⁵⁸ FLEISCHER, Jiřík. Platnost závěti podle § 479 o.z. *Socialistická zákonost*. 1989, XXXVII, č. 6. s. 324.; MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. Praktik. ISBN 978-80-87212-79-0, s. 61.

provede odečtením dluhů od *relictum* a následným přičtením *donatum*. Jak jsem se snažila vyjádřit označením „fiktivní součet majetku“ pro získaný základ, jedná se o stanovení hodnoty majetku pouze fiktivní, formou výpočtu, bez faktického spojení *donatum* se zanechaným dědictvím, zánikem darovací smlouvy apod.¹⁵⁹ Hodnota *donatum* je stanovena ke dni smrti zůstavitele, nejedná se tedy o hodnotu v okamžik darování. Bez ohledu na názor na institut neopomenutelných dědiců jako takový či míry jejich ochrany (tedy výše povinného podílu), považuji za logické a nutné snažit se, pokud už je tento cíl jednou zákonem vytyčený a předsevzatý, naplnit ho a nevytvářet prostor pro obcházení takového ustanovení. Potenciální obcházení nepochybně hrozí právě darováním během života zůstavitele či i způsobem *inter vivos, post mortem* (viz. kapitola 3.2 této práce), které za určitých podmínek italská doktrína i judikatura připouští. Způsob, jaký zvolil italský zákonodárce, považuji za velmi efektivní a sledující *ratio* ustanovení o ochraně neopomenutelných dědiců.

Právní věda i judikatura¹⁶⁰ hovoří v souvislosti s problematikou neopomenutelných dědiců o povinném podílu, volném podílu (tzv. „*quota disponibile*“) a obsazeném podílu (tzv. „*quota indisponibile*“). Povinný podíl je podíl, který zákon garantuje neopomenutelnému dědici a stanovuje se jako část „fiktivního součtu majetku“. Obsazený podíl označuje část dědictví, s kterým z důvodu existence jednoho či více neopomenutelných dědiců nemůže zůstavitel nakládat a je stanoven jako podíl povinnými podíly a mezi dědictvím. Volný podíl naopak označuje tu část pozůstalosti, s kterou může zůstavitel nakládat, aniž by porušil právo neopomenutelných dědiců a je vypočítán jako rozdíl mezi *relictum* po odečtení dluhů a obsazeného podílu.¹⁶¹ Z tohoto poměrně složitého procesu výpočtu volného podílu je patrné, že je v čase variabilní vzhledem k tomu, že rozhodným okamžikem ke zjištění stavu majetku je okamžik smrti zůstavitele, ke kterému se např. vztahuje i určení hodnoty darovaného majetku. Protože

---

¹⁵⁹ SCODELLARI, Francesco. *La successione ereditaria e la donazione nel diritto civile e tributario*. Torino: Giappichelli, 2010. ISBN 978-88-348-1407-9, s. 237-238.

¹⁶⁰ Cass. 1 dicembre 1993, n. 11873

¹⁶¹ Příklad vypočtení jednotlivých zmiňovaných podílů může být tento. Zůstavitel, který má jediného syna, zanechal majetek v hodnotě 120, dluhy ve výši 20 a darovaný majetek během života činí 60. Povinný podíl jediného syna se vypočítá odečtením 20 od 120, připočtením 60 a z tohoto výsledku podíl 1/2, tedy 80. Obsazený podíl je stanoven podílem povinného podílu 80 a zanechaným majetkem po odečtení dluhů 100, tedy 4/5. Volný podíl je pak vypočten jako majetek po odečtení dluhů mínus obsazený podíl, v tomto případě tedy 1/5. BONILINI, Giovanni. *Trattato di diritto delle successioni e donazioni III: La successione legittima*. Milano: Giuffrè, 2009, ISBN 88-14-14775-2, s. 441-442.

okamžik smrti je nepředvídatelný, je zjevné, že zůstavitel nemůže během svého života znát přesnou výši volného podílu.¹⁶²

Samotné výše povinných podílů, které stanoví zákon, se liší nejen mezi různými kategoriemi neopomenutelných dědiců, ale i v závislosti na skutečnosti, zda existuje jeden či více neopomenutelných dědiců jedné kategorie či kategorií různých.

Na prvním místě je uvedena osoba manžela/manželky, které náleží jedna polovina „fiktivního součtu majetku“ a dále vedle tohoto podílu také právo bydlení v objektu využívaném jako bydliště rodiny¹⁶³ a užívání jeho vybavení, pokud byl ve vlastnictví zesnulého či ve spoluvlastnictví manželů. Pokud vedle manžela/manželky zanechal zůstavitel i dítě, pak se podíl jedné poloviny zmenšuje na jednu třetinu a druhá třetina připadá dítěti. V případě, že potomků je více, pak povinný podíl manžela/manželky je jedna čtvrtina a podíl dětí jedna polovina. Pokud nastane souběh manžela/manželky a ascendentů, pak prvně jmenovanému připadne jedna polovina a ascendentům jedna čtvrtina. Na druhém místě jsou uvedeny manželské děti a na třetím nemanželské děti. Vzhledem k tomu, že zákon jim jako neopomenutelným dědicům přiznává obdobná práva, budu dále používat výrazu „dětí“ zahrnující jak ty manželské, tak nemanželské. Pokud zůstavitel zanechá pouze jedno dítě, bude jeho podíl roven jedné polovině, v případě více dětí, bude jejich společný podíl dvě třetiny, který si pak shodnými podíly rozdělí mezi sebou podle jejich počtu. Postavení neopomenutelných dědiců pro ascendenty je možné, pokud zůstavitel nezanechal děti. V takovém případě, pokud není ani manžela/manželky, je jejich podíl roven jedné třetině.

Závěť podle italského práva může obsahovat také ustanovení, kterým je neopomenutelnému dědici zanechán odkaz. Zákon tuto situaci předvídá a výslovně stanoví, že neopomenutelný dědic může odkaz odmítnout. Podle toho, zda je takový odkaz považován za náhradu povinného podílu či jen za její část, rozlišuje právní věda dva druhy odkazu.

Ten první označuje skutečnost, kdy má odkaz nahradit povinný podíl neopomenutelného dědice. Ten ho může buď odmítnout a domáhat se svého povinného podílu soudní cestou či jej akceptovat (ovšem z povahy věci odkazu není právní úkon přijetí požadován) a vzdát se tím možného rozdílu mezi hodnotou odkazu a hodnotou

---

¹⁶² BONILINI, Giovanni. *Trattato di diritto delle successioni e donazioni III: La successione legittima*. Milano: Giuffrè, 2009, ISBN 88-14-14775-2, s. 442.

¹⁶³ čl. 144 *codice civile* stanoví, že si manželé určí bydliště rodiny.

jeho povinného podílu. Tuto situaci charakterizuje postupné povolávání osoby k sukcesi. První povolání k odkazu je na základě závěti a v případě odmítnutí odkazu druhé povolání na základě zákona po podání žaloby *azione di riduzione*.¹⁶⁴

Druhý typ odkazu, pokud tak zůstavitel výslovně stanovil, je, že odkazovník-neopomenutelný dědic neztrácí právo domáhat se pomocí *azione di riduzione* případného rozdílu mezi hodnotou odkazu a hodnotou jeho povinného podílu; hodnota odkazu se pouze započte na jeho povinný podíl. Pokud nastanou pochybnosti o charakteru odkazu, zdali se jedná o nahrazení povinného podílu či započtení na povinný podíl, má být považován za odkaz k započtení na povinný podíl, tedy se zachováním možnosti pro dědice podat žalobu *di riduzione* pro případ, že by hodnota odkazu byla nižší než ta odpovídající povinnému podílu.¹⁶⁵

Nový občanský zákoník přináší důležitou změnu týkající se povahy povinných podílů. Povinný podíl nepominutelných dědiců může být uspokojen formou dědického podílu nebo formou odkazu stanoveného v závěti. Povinný díl nepominutelného dědice nesmí být zatížen podmínkou, příkazem či jinými omezeními.¹⁶⁶ Pokud jsou stanovena, nepřihlíží se k nim. Pokud zůstavitel nepominutelné dědice v závěti opomine a nebude na ně vůbec pamatovat, není tato část závěti podle nového občanského zákoníku nadále neplatná a dědictví připadne závětním dědicům. Neopominutelnému dědici však z důvodu porušením tohoto jeho nároku náleží právo na vyplacení povinného dílu v penězích vůči závětním dědicům, kteří se s ním budou muset vypořádat.¹⁶⁷ Výše povinného dílu se podle nové úpravy snižuje pro nezletilé potomky na tři čtvrtiny jejich zákonného podílu a pro zletilé potomky se povinný díl snižuje na jednu čtvrtinu zákonného podílu.

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že úprava a ochrana neopomenutelných dědiců je v Itálii komplexnější a vůle pořizovatele závěti je více omezena než je tomu v České republice. Za pozitivní považuji, jak jsem již zmínila výše, že italský

---

¹⁶⁴ CENDON, Paolo. *Commentario al codice civile: Successioni legittime e testamentarie*. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14951-8, s. 635.

¹⁶⁵ tamtéž

¹⁶⁶ Jako výjimku z tohoto pravidla je možné považovat situaci, kdy bude závěti nepominutelný dědic sice povolán a zároveň bude zatížen jistými omezeními, ale zůstavitel výslovně stanoví, aby buď převzal to co je mu zůstaveno i s omezeními, nebo aby požadoval povinný díl podle § 1650 a násl. V této situaci proto nebudou omezení považována za neplatná. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*. Praha, 2012. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf, s. 405.

¹⁶⁷ *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*. Praha, 2012. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf, s. 406.

zákonodárce se snaží pomocí zavedení pojmu „fiktivní majetek“, do kterého zahrnuje mj. i věci darované během zůstavitelova života, důsledněji chránit neopomenutelné dědice oproti tomu českému a snaží se tím zabránit obcházení zákona. Jako pozitivní nutno z mého hlediska považovat i tu skutečnost, že mezi neopomenutelné dědice je řazen i manžel/manželka. Dle mého názoru se totiž jedná z hlediska pouta mezi zůstavitelem a jeho potomky a zůstavitelem a manželem/manželkou o obdobně blízké vztahy a stejně jako poukazuje italská doktrína, je třeba mít na paměti i to, že osoba manžela/manželky se velmi často podílí ať už přímo nebo nepřímo na vytvoření a udržování majetku zůstavitele. Na druhou stranu nutno podotknout, že italský *codice civile* manžela/manželku jako neopomenutelného dědice příliš privileguje, a to nejen tím, že mu kromě podílu zaručuje i právo bydlení a užívání vybavení v místě označeném za bydliště rodiny, ale i oddělením jeho podílu od podílu dětí. Za předpokladu že zůstavitel zanechá manželku a tři děti, náleží každému dítěti relativně menší podíl než manželce. Z mého pohledu by bylo vhodnější zařadit tyto osoby do jedné skupiny s tím, že majetek by mezi ně byl rozdělen stejným dílem.

Kritiku k italské úpravě však musím vyslovit co se týče výše povinných podílů neopomenutelných dědiců a tedy minimální respektování vůle zůstavitele. Nejčastější povinné podíly ve výši jedné poloviny či jedné třetiny „fiktivního součtu majetku“ mohou často způsobit, že hodnota volného podílu bude nulová či zcela minimální a zůstavitel tak má jen velmi malou reálnou možnost ustanovit dědicem či odkazovníkem jinou osobu a neporušit při tom práva neopomenutelných dědiců. Dalším nepochybně negativním aspektem italské úpravy je nepředvídatelnost výše volného podílu během života zůstavitele. Pro případ, že zůstavitel pořídí závěť, ve které ustanoví dědice či jen odkazovníka osobu odlišnou od neopomenutelných dědiců, právě z důvodu že dopředu nezná výši volného podílu, je pravděpodobnost soudního sporu mezi dědici, odkazovníky a neopomenutelnými dědici velmi vysoká, čímž se vytváří prostor pro nežádoucí důsledky spočívající v nevyjasněných majetkových vztazích po dlouhou dobu soudního řízení.

6.3 Ochrana neopomenutelných dědiců ve vztahu k intestátní posloupnosti

V občanském zákoníku je úprava neopomenutelných dědiců systematicky zařazena do hlavy věnující se dědění ze závěti. Naproti tomu v *codice civile* je zařazena do části obecných ustanovení a dvou samostatných oddílů. Již z tohoto samotného umístění je patrné, že v porovnávaných právních řádech bude odlišné uplatnění této ochrany.

V českém právní řádu je ochrana neopomenutelných dědiců vázána na existenci testamentu, ve kterém dojde k porušení jejich práv. I vzhledem k tomu, že povinný podíl je vyjádřen pomocí zákonného podílu, je logické, že institut ochrany neopomenutelných dědiců nebude v případě intestátní posloupnosti využíván.

V Itálii je ovšem, jak už bylo naznačeno, situace zcela odlišná. Ochrana neopomenutelných dědiců totiž může najít své uplatnění i v případě dědění ze zákona. Hlavní roli hraje způsob výpočtu základu, ze kterého se odvozuje povinný podíl neopomenutelných dědiců. Jedná se, jak bylo uvedeno výše, o „fiktivní součet majetku“ zemřelého, do kterého se připočítávají i dary učiněné za života zemřelého.

Vzhledem k tomu, že moje práce se věnuje výhradně problematice dědění ze závěti, nepřísluší mi, abych se na tomto místě věnovala rozsáhlé problematice dědění ze zákona v italském právní řádu. Nicméně pro lepší představu uvádím konkrétní hypotetický příklad situace, kdy ze zákona mají dědit osoby, z nichž pouze jedna je zároveň neopomenutelným dědicem a její povinný podíl bude větší než ten zákonný. Osoba A daruje cizí osobě B 200. Po její smrti z důvodu, že nebyla pořízena závěť, dojde k dědění ze zákona ve prospěch osoby C (otec) a D (bratr). Hodnota *relictum* je 100. Na základě zákonného ustanovení dojde k dědění poloviny pro C a poloviny pro D. Povinný podíl C jakožto otce – neopomenutelného dědice, je ale třetina „majetku“; tedy toho fiktivně stanoveného jako součet *donatum* a *relictum*: $(200 + 100) : 3 = 100$ (viz. výše). C získal 50 přímo z *relictum* a dalších 50 získá na úkor D, dle čl. 553 *codice civile*, protože C je na rozdíl od D neopomenutelným dědicem.¹⁶⁸

---

¹⁶⁸ CAPOZZI, Guido. *Successioni e donazioni: Tomo I*. 3. vyd. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14857-0, s. 37-41.

7. Vydědění

Úprava vydědění představuje v rámci této práce oblast, ve které se italská a česká úprava diametrálně odlišují. Zatímco v České republice je tento institut tradičně a kontinuálně v občanských zákonících zakotven a do budoucna s ním v podobném rozsahu počítá i nový občanský zákoník, italský *codice civile* vydědění neupravuje vůbec. Jedná se při tom o jediný způsob, jak z dědění vyloučit neopomenutelné dědice vůlí zůstavitele. Vydědění představuje právní úkon zůstavitele pro případ smrti. Institut vydědění je nutné chápat jako jakousi protiváhu k institutu neopomenutelných dědiců. Jak bylo v předešlé kapitole detailně popsáno, je ochrana neopomenutelných dědiců velkým zásahem do zůstavitelovy svobodné vůle, jak naložit se svým majetkem pro případ smrti. Tento zásah vyvažuje na druhé straně možnost tyto osoby ze zákonem stanovených důvodů vydědit a odejmout jim tak jinak garantovaná práva.

Vydědění může být podle české právní úpravy buď integrováno do závětní listiny nebo upraveno samostatně ve zvláštní listině o vydědění. V takovém případě se forma i další náležitosti budou řídit ustanoveními o závěti. Listina o vydědění může být proto sepsána ve formě holografní, allografní nebo notářským zápisem (viz. kapitola 2.5 této práce).

Vydědění je možné v zásadě jen vůči neopomenutelným dědicům, resp. potomkům, neboť vůči ostatním osobám lze stejných účinků dosáhnout i sepsáním závěti, která takové osoby opomíjí. Domnívám se však, že je zcela namístě umožnit zůstaviteli i tzv. negativní závěť, ve které stanoví, které osoby (vyjma neopomenutelných dědiců) mají být z dědické zákonné posloupnosti vyloučeny, tak jak tuto možnost přináší nový občanský zákoník.¹⁶⁹ Současná úprava v občanském zákoníku umožňuje, aby pokud tak zůstavitel výslovně stanoví, se důsledky vydědění vztahovaly i na děti původně vyděděné osoby a byly tak z dědictví vyloučeny i tyto.

Občanský zákoník stanoví taxativní důvody, ze kterých je možné potomka zůstavitele vydědit. Prvním důvodem je skutečnost, že potomek v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech. Pro tento důvod bude potřebné zkoumat, zda potomek měl skutečnou možnost zůstaviteli pomoc poskytnout (tedy jestli tu neexistovaly

---

¹⁶⁹ § 1649 odst. 2 Nového obč. zák.

nepřekonatelné překážky), zda ji zůstavitel neodmítal a zda vůbec o takové potřebě mohl nebo alespoň měl potomek vědět. Potřeba pomoci pro zůstavitele se pak bude dotýkat mnoha různých sfér (od poškození tělesné integrity nemocí či nemohoucností, po přírodní katastrofy způsobující nejen újmu na zdraví, ale také na majetku). Všechny tyto okolnosti pak mají být zkoumány z hlediska dobrých mravů panujících ve společnosti.¹⁷⁰

Druhým důvodem je, že potomek trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl. I přes to, že více autorů¹⁷¹ uvádí, že se jedná o důvod značně abstraktní a v praxi přináší nemalé problémy při jeho aplikaci, bych ráda poukázala na to, že si lze jen těžko představit, že by zákonodárce mohl být v této věci konkrétnější. Tento důvod poukazuje přímo na rodinné vztahy mezi zůstavitelem a jeho potomky a trůfám si namítat, že chování, které je v jedné rodině považováno za „normální“, by v druhé bylo nepřijatelné. Dále chování jednotlivých zúčastněných osob může být často důsledkem mnoha okolností, které bez bližšího zkoumání nelze soudit. Domnívám se proto, i přestože tento důvod vydědění bývá často zneužíván ať už ze strany zůstavitele nebo ze strany potomků, že je formulovaný poměrně vhodně. To, že v mnoha případech se bude jednat o skutečnosti sporné a jeho posouzení se tak neobejde bez soudního rozhodnutí, považuji za přiměřené s ohledem na závažnost důsledků vydědění. Pro posouzení oprávněnosti tohoto důvodu je důležitá trvalost takového nezájmu potomka, popř. neoprávněnost jeho zájmu vůči zůstaviteli (tedy pokud by potomek zájem projevoval, ale ne opravdově, je zůstavitel oprávněn takového potomka platně vydědit) a dále také bude hrát roli, zda se zůstavitel sám přičinil, aby vztahy mezi ním a potomkem byly takové, jaké by mezi oběma pokoleními být měly.¹⁷² Nejvyšší soud v této souvislosti judikoval: „*Jestliže potomek trvale neprojevuje o zůstavitele zájem proto, že zůstavitel neprojevoval zájem o potomka, nelze bez dalšího dovést, že by neprojevení tohoto zájmu potomkem mohlo být důvodem k jeho vydědění*“.¹⁷³

---

¹⁷⁰ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. Praktik. ISBN 978-80-87212-79-0, s. 97.

¹⁷¹ ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. *Ad notam*. 1999, roč. 5, s. 97-98. a SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1659-3, 104.

¹⁷² MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. Praktik. ISBN 978-80-87212-79-0, s. 98.

¹⁷³ SJ 21/1998

Dalším důvodem je odsouzení potomka pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku. Tento důvod nečiní výkladové obtíže a jeho aplikace je tak bezproblémová. Posledním čtvrtým důvodem je skutečnost, že potomek vede trvale nezřízený život. Takové chování se bude vyznačovat závažnými negativními odchylkami od obvyklého způsobu života, kterými potomek zpravidla ohrožuje sebe i svoji rodinu, mezi které lze zařadit alkoholismus, drogy, hazardní hry, vyhýbání se práci na úkor rodiny apod. Je tedy oprávněné očekávat, že pokud by mu majetek děděním připadl, potomek ho rozhýří a bude tak porušen princip zachování hodnot.¹⁷⁴ V nedávném rozhodnutí judikoval Nejvyšší soud: „*Za vedení nezřízeného života ve smyslu ustanovení § 469a odst. 1 písm. d) obč. zák. lze označit takové chování, které evidentně vybočuje z rámce obecné představy o chování v souladu s dobrými mravy. O trvalé vedení nezřízeného života pak půjde v takových případech, kdy chování vyděděného bude vykazovat známky kontinuálnosti (tedy nikoli jen nahodilosti či ojedinělosti) a dlouhodobosti, kdy již zpravidla nebude možné očekávat návrat k běžnému způsobu života tak, jak je vnímán většinou společností*“.¹⁷⁵

Důvody, jak byly výše uvedeny jsou prakticky shodné i pro nový občanský zákoník. Dochází pouze k nepatrným úpravám, ta nejvýraznější je důvod podle písm. c), který nově odkazuje na trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze. Výčet se však rozšiřuje o další dva důvody, a to o vydědění nepominutelného dědice, který naplnil podmínky způsobující jeho nezpůsobilost dědit, přičemž důvodová zpráva k tomu uvádí, že zůstavitel takovým ustanovením může vyloučit případné spory o to, zda mu jeho poklesek prominul či nikoli. Dalším rozšiřujícím důvodem je vydědění nepominutelného dědice, který je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že je zde obava, že se pro jeho potomky povinný díl nezachová a nebude tak naplněn účel dědění, tedy zachování hodnot do budoucna.¹⁷⁶ Učinit to však může jen tak, že tento jeho povinný díl zůstaví dětem tohoto neopominutelného dědice, popřípadě, není-li jich, jejich potomkům.¹⁷⁷

---

¹⁷⁴ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1659-3, 106.

¹⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu 21 Cdo 190/2010, ze dne 24.11.2011, *Ad Notam*. 2012, č. 2.

¹⁷⁶ *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*. Praha, 2012. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf, s. 407 – 409.

¹⁷⁷ § 1647 Nového obč. zák.

Podstatnou změnu, kterou nový občanský zákoník zavádí je skutečnost, že nadále nebude nutné důvod vydědění v závěti či v listině o vydědění uvádět, což by za současné úpravy způsobovalo neplatnost takového úkonu, a postačí, když se tento důvod po smrti zůstavitele prokáže. V případech, kdy zůstavitel důvod neuvede, se podle dikce ustanovení § 1648 Nového obč. zák. domnívám, že bude možné posuzovat, zda tu konkrétní důvod pro vydědění je či není, až v okamžiku smrti zůstavitele, nikoli tedy už v době sepsání aktu o vydědění. V souvislosti s vyděděním se také mění zásada, která určuje, zdali se bude vydědění vztahovat také na potomky vyděděné osoby či nikoli. Dnes platí, že vydědění se vztahuje na potomky vyděděného, pokud to zůstavitel v listině o vydědění výslovně uvede. Nový zákoník naopak stanoví, že potomci vyděděného dědí, pokud se vyděděný dožije smrti zůstavitele, pouze tehdy, kdy tak zůstavitel výslovně stanovil, popř. pokud vyděděná osoba smrti zůstavitele nedožila, budou potomci vyděděného dědit, pokud nejsou samostatně vyloučeni.¹⁷⁸

Do kontrastu oproti výše uvedenému je nutné postavit italskou právní úpravu podle *codice civile*, která institut vydědění neopomenutelných dědiců zcela postrádá.

V italské právní vědě není sporu o tom, že vydědění neopomenutelných dědiců odporuje základním principům, na kterých je *codice civile* postaven. Jako takové je podobné ustanovení vždy neplatné, neboť neopomenutelným dědicům je zákonem vždy garantován povinný podíl a zůstavitel nemůže žádným způsobem toto jejich právo porušit. Pouze v jediném případě nastane situace, kdy neopomenutelný dědic nezíská svůj povinný podíl, a to v případě dědické nezpůsobilosti (srov. kapitola 5 této práce). Tato skutečnost ve spojitosti se širokou ochranou neopomenutelných dědiců podtrhuje větší zákonodárcův zájem na ochraně neopomenutelných dědiců než na vůli zůstavitele.

Italská doktrína ovšem připouští vydědění, resp. vyloučení z dědění vůči jiným osobám než jsou neopomenutelní dědicové. V této problematice však není doktrína zcela jednotná. K lepšímu pochopení jednotlivých přístupů italské doktríny je nutné vyjít z již zmiňovaného faktu, že ustanovení o vydědění je řazeno do negativních a netypických ustanovení závěti. Článek 587 c.c. stanoví, že v testamentu zůstavitel nakládá se svým majetkem pro případ smrti. Pro část italské doktríny se proto stává rozhodující skutečností, zda ustanovení o vyloučení z dědění je součástí závěti, ve které jsou vedle toho povolání jiní dědicové či odkazovníci, či se jedná o jediné ustanovení

---

¹⁷⁸ § 1646 odst. 3 Nového obč. zák.

celé závěti, tedy zda zůstavitel svým majetkem nakládá či pouze vyjadřuje vůli nepovolat určitou osobu.

Jak uvádí Giovanni Bonilini: „*Přes některé odporující názory*¹⁷⁹, se zdá, že není pochyb o platnosti závětního ustanovení, které obsahuje vydědění jednoho z příbuzných zůstavitele v případě, že je tam zároveň obsaženo povolání k dědictví jiných subjektů“¹⁸⁰ Takové závětní ustanovení není neplatné, jako spíše nepotřebné, neboť stejného cíle je možné dosáhnout pouhým sepsáním závěti ve prospěch jiných subjektů. Pohled doktríny i judikatury na platnost závěti, která má jako jediné ustanovení vyloučení určitého subjektu, je různý. Přesto Capozzi¹⁸¹ uvádí, že rozšířenějším názorem podloženým i větší částí judikatury je, že taková závěť je neplatná. Tato teorie je zdůvodňována výše naznačenou zákonnou formulací o nakládání s majetkem. Pokud tedy zůstavitel chce určitou osobu vyloučit z dědění, musí bezpodmínečně povolat ke svému majetku jiné osoby, a to ať už formou universální sukcese či odkazu. Zastánci opačného názoru naopak zdůrazňují, že i samotné vyloučení z dědění je jednáním, kterým zůstavitel s majetkem nakládá, a že zákon nikde nezakazuje použití ustanovení o vyloučení z dědění v závěti.

---

¹⁷⁹ FERRI, Luigi. Delle successioni: Successioni in generale. SCIALOJA, Antonio a Giuseppe BRANCA. *Commentario del codice civile*. 2. vyd. Bologna: Zanichelli a Roma: Foro italiano, 1980. s. 250.

¹⁸⁰ BONILINI, Giovanni. *Trattato di diritto delle successioni e donazioni II: La successione testamentaria*. Milano: Giuffrè, 2009, ISBN 88-14-14774-4, s. 266.

¹⁸¹ CAPOZZI, Guido. *Successioni e donazioni: Tomo I*. 3. vyd. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14857-0, s. 198-203.

Závěr

Předkládaná diplomová práce pojednává o právní úpravě dědění ze závěti, a to v komparaci s italskou právní úpravou. Cílem práce bylo obsáhnout širokou problematiku testamentární posloupnosti a poukázat na rozdíly či naopak totožné charakteristiky této oblasti ve srovnávaných právních řádech. Zabývala jsem se tak nejen srovnáním vlastních zákonů, ale také jsem se zaměřila na související judikaturu, odbornou literaturu a jejich nabízený výklad předmětné problematiky.

Tato práce si naopak nekladla za cíl hodnotit právní úpravy testamentární posloupnosti ve srovnávaných státech, která je vhodnější, efektivnější, tradičnější či modernější. Záměrně proto na tomto místě neuvádím celkové hodnocení, která z právních úprav je „lepší“, neboť se domnívám, že mi to ani nepřísluší. V jednotlivých kapitolách této práce jsem se nicméně snažila proniknout do problematik natolik, abych mohla poukázat na konkrétní negativa či pozitiva jednotlivých institutů.

Obecně lze říci, že současný český občanský zákoník a italský *codice civile* jsou kodexy poměrně odlišné a v oblasti testamentární posloupnosti často preferující rozdílné zájmy. Podobnosti jsem ve své práci našla především v úpravě dědické nezpůsobilosti a obecně ve vnějších znacích závěti. Ostatní okruhy bych mohla rozdělit na část první, která se v novém občanském zákoníku přibližuje italské úpravě a na část druhou, která i nadále zůstane zcela odlišnou. Nový občanský zákoník, který by měl nabýt účinnosti 1.1.2014, sblíží úpravu s tou italskou především v otázkách zavedení singulární dědické posloupnosti, resp. odkazu, úpravou darování pro případ smrti a vedlejších doložek v závěti. Jsou to především ty oblasti, ve kterých se zákonodárce vrací k principům Obecného zákoníku občanského, které byly vytlačeny odlišnou ideologickou a politickou situací na našem území v době přijímání současného občanského kodexu. Výraznou skupinou, která si i nadále bude zachovávat odlišnou úpravu, je úprava neopomenutelných dědiců a s tím související vydědění. Italská úprava garantuje neopomenutelným dědicům, jejichž okruh je i daleko širší než ten v České republice, důslednou ochranu a jejich vyloučení z dědění je na základě zůstavitelovy vůle prakticky nemožné. Tento fakt pro mě byl v rámci mé diplomové práce pravděpodobně nejpřekvapivějším zjištěním, protože v prostředí české právní vědy se objevují spíše kritické názory na existenci ochrany neopomenutelných dědiců, resp. na

značné omezování zůstavitelovy vůle při pořizování závěti. Z tohoto důvodu jsem tomuto tématu věnovala patřičnou pozornost.

Často je naše právní úprava nejružnějších oblastí srovnávána s právními řády okolních či blízkých států, a to zejména s Německem, Rakouskem či Nizozemskem. Domnívám se však, že inspirativní a obohacující může být také komparace s jinými právními řády, a to především v současné době, kdy se nejen právní věda, ale celá právní praxe a v neposlední řadě i veřejnost, bude muset vyrovnávat s nově přijatým a platným kodexem občanského práva, které v dědickém právu nastoluje zcela zásadní změny.

Seznam zkratek

codice civile; c.c.	Královský dekret č. 262, ze dne 16. března 1942, občanský zákoník
c.p.	Královský dekret č. 1398, ze dne 19. října 1930, trestní zákoník.
Důvodová zpráva	<i>Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.</i> Praha, 2012. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf
Nový obč. zák.	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
Obč. zák.	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
OZO	Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský
Ústava Italské republiky	Ústava Italské republiky ze dne 22.12.1947

Seznam použité literatury a pramenů

Monografie

- ALPA, Guido. *Manuale di diritto privato*. Padova: Cedam, 2011. ISBN 978-88-13-30844-5.
- BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická poslupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-292-9.
- BIANCA, Massimo. *Diritto civile II: La famiglia – Le successioni*. 4. vyd. Milano: Giuffrè, 2005. ISBN 88-14-11813-2.
- BONILINI, Giovanni. *Manuale di diritto ereditario e delle donazioni*. 5. vyd. Torino: Utet, 2010, ISBN 978-88-598-0030-9.
- BONILINI, Giovanni. *Trattato di diritto delle successioni e donazioni III: La successione legittima*. Milano: Giuffrè, 2009, ISBN 88-14-14775-2.
- BRANCA, Giuseppe. *Delle successioni: Dei testamenti ordinari*. SCIALOJA, Antonio. *Commentario del codice civile*. Bologna: Zanichelli, 1986.
- CAMPAGNOLO, Roberto. *Le successioni mortis causa*. Torino: Utet, 2011. ISBN 978-88-598-0053-8.
- CAPOZZI, Guido. *Successioni e donazioni: Tomo I*. 3. vyd. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14857-0.
- CAPOZZI, Guido. *Successioni e donazioni: Tomo II*. 3. vyd. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14857-0.
- CASSANO, Giuseppe a Raimondo ZAGAMI. *Manuale della successione testamentaria*. Santarcangelo di Romagna: Maggioli, 2010. ISBN 978-88-387-5329-6.
- CENDON, Paolo. *Commentario al codice civile: Successioni legittime e testamentarie*. Milano: Giuffrè, 2009. ISBN 88-14-14951-8.
- CICU, Antonio. *Testamento*. Milano: Giuffrè, 1969.
- CICU, Antonio, Francesco MESSINEO a Luigi MENGONI. *Trattato di diritto civile e commerciale*. 2. vyd. Milano: Giuffrè, 2006. ISBN 88-14-11853-1.
- CRISAFULLI, Vezio a Livio PALADIN. *Commentario breve alla costituzione*. 2. vyd. Padova: Cedam, 2008. ISBN 978-88-13-28820-4.

- DI MAURO, Nicola, Enrico MINERVINI a Vincenzo VERDICCHIO. *Il patto di famiglia: Commentario alla Legge 14 febbraio 2006, n. 55*. Milano: Giuffrè, 2006. ISBN 88-14-12688-7.
- ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-687-7.
- FIALA, Josef a Milan KINDL. *Občanský zákoník: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7357-395-9.
- FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: Aspi, 2006. ISBN 80-7367-182-X.
- GIAMPICCOLO, Giorgio. *Il contenuto atipico del testamento*. Milano: Giuffrè, 1954.
- GANGI, Calogero. *La successione testamentaria nel agente diritto italiano*. Milano: Giuffrè, 1952.
- GIANNATTASIO, Carlo. *Commentario del Codice civile: Delle successioni*. Torino: Utet, 1961.
- MENGONI, Luigi. Successioni per causa di morte: Parte speciale – Successione necessaria. CICU, Antonio a Francesco MESSINEO. *Trattato di diritto civile e commerciale*. 4. vyd. Milano: Giuffrè, 2000. ISBN 88-14-07978-1.
- MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. Praktik. ISBN 978-80-87212-79-0.
- ONIDA, Valerio a Maurizio Pedrazza GORLERO. *Compendio di diritto costituzionale*. 2. vyd. Milano: Giuffrè, 2011. ISBN 88-14-17193-9.
- ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: Linhart, 1936.
- SAREDO, Giuseppe a kol. *Il digesto italiano: enciclopedia*. Torino: Unione tipografico-editrice, 1896.
- SCIALOJA, Antonio a Giuseppe BRANCA. *Commentario del codice civile*. 2. vyd. Bologna: Zanichelli a Roma: Foro italiano, 1980.
- SCODELLARI, Francesco. *La successione ereditaria e la donazione nel diritto civile e tributario*. Torino: Giappichelli, 2010. ISBN 978-88-348-1407-9.

- SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1659-3.
- ŠVESTKA, Jiří a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné 3. 5. vyd.* Praha: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7357-465-9.
- ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ a Milan HULMÁK. *Občanský zákoník II. 2. vyd.* Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-108-6.
- TRIOLA, Roberto. *Il Testamento*. Milano: Giuffrè Editore, 2012. ISBN 88-14-16223.

Odborné články a další prameny

- BEZOUŠKA, Petr. Nezletilý a závěť notářským zápisem. *Právní rádce*. 2005, č. 4, s. 19-21.
- FLEISCHER, Jiřík. Platnost závěti podle § 479 o.z. *Socialistická zákonnost*. 1989, XXXVII, č. 6. s. 324.
- FRINTA, Ondřej. Závěť (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*. 2008, č. 11.
- GAZZONI, Francesco Maria. Patti successori: conferma di un erosione (nota a Cass. 9 maggio 2000, 5870). *Rivista del notariato*. 2001, I. s. 232-242.
- JINDŘICH, Miloslav. Závěť a další listiny pro případ smrti. *Právní rádce*. 1996, č. 5.
- KAWULOK, Josef. Vydědění - právní úprava a praxe. *Ad notam*. 1999, č. 4
- MEDUNOVÁ, Renata. Dědic, který nemá být opomenut. *Ad notam*. 2009, č. 5.
- RICCI. Testamento internazionale. *Contratto e impresa*. 1992, CC.
- ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. *Ad notam*. 1999, roč. 5, s. 97-98.
- TORRENTE, Andrea. Sulle aggiunte e variazioni nel testamento olografo. *Foro italiano*. 1946. s. 992-994.
- *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*. Praha, 2012.
Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf.

Právní předpisy

- Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský
- Královský dekret č. 262, ze dne 16. března 1942, občanský zákoník
- Královský dekret č. 1398, ze dne 19. října 1930, trestní zákoník
- Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 89 ze dne 16. února 1913, notářský řád a o notářských úschovách
- zákon ze dne 29. listopadu 1990, č. 387, přistoupení Italské republiky k Úmluvě zřizující jednotný zákon o formě mezinárodní závěti, přijaté ve Washingtonu 26. října 1973

Judikatura

- Cass. 6 maggio 2005, n. 9508
- Cass. 18 aprile 2005 n. 8079
- Cass. 30 gennaio 2003 n. 1444
- Cass. 6 agosto 1953, n. 2672
- Cass. 7 maggio 1968, n. 1405.
- Cass. 19 dicembre 1963, n. 3192
- Cass. 3 giugno 1957 n. 2017
- Cass. 20 marzo 1986, n. 1964.
- Cass. 14 luglio 1983, n. 4827
- Cass. 9 luglio 1976, n. 2619
- Cass. 9 maggio 2000, n. 5870
- Cass. 16 giugno 1966, n. 1547
- Cass. civ. 9 luglio 1976, n. 2619
- Cass. 6 marzo 1950, n. 576

- Cass. 24 aprile 1987, n. 4053
- Cass. 1° marzo 2002, n. 3016
- Cass. 18 gennaio 2007, n. 1066
- Cass. 6 novembre 1986, n. 6516
- Cass. 16 febbraio 2005, n. 3096
- Cass. 3 dicembre 1996, n. 10775
- Cass. 1 dicembre 1993, n. 11873
- Cass. 22 marzo 1985, n. 2074
- Cass. 13 giugno 1973 n. 1712
- Cass. 27 ottobre 2008, n. 25845
- Cass. 6 maggio 1965 n. 834
- Cass. 20 marzo 1986 n. 1964
- App. Milano 17 luglio 1953 in Foro padano 1953, I, 653
- Trib. Milano 2 novembre 1998, Giurisprudenza in merito, 2000, 596
- Trib. Torino 8 aprile 1944, Foro italiano, 1946, I, 992 in Giurisprudenza italiana 1946, I, 2, 85
- R 45/1990
- SJ 21/1998
- SJ 93/2000
- R 88/2005
- R 59/1998
- SRNS 2932/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7.3.2002, sp. zn. 21 Cdo 530/2001.
- Usnesení KS v Brně ze dne 26.7.1999, sp. zn. 18 Co 385/98, uveřejněno v *Ad notam* č. 3/2000.
- Rozsudek KS v Brně ze dne 14.2.1994, čj. 18 Co 218/93, uveřejněno v *Ad notam* č. 2/1995.
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28.2.2001, čj. 24 Co 51/2001, uveřejněno v *Ad notam* č. 3/2001.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2011, 21 Cdo 190/2010, uveřejněno v *Ad notam* č. 2/2012.

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.3.2009, 21 Cdo 51/2008, uveřejněno v *Ad notam* č. 5/2009.
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 12. 2002, č.j. 24 Co 297/2002-127, uveřejněno v *Ad notam* č. 2/2003.

Abstrakt

Právní úprava dědění ze závěti v České republice a Itálii

Dědická posloupnost stejně jako dědické právo obecně je spojeno se smrtí fyzické osoby. Testamentární sukcese je pak přímo podmíněna existencí závěti, kterou zůstavitel pořídil. Cílem mé práce je analyzovat a srovnat právní úpravu dědění ze závěti v České republice a Itálii. V této práci se snažím poukázat na jedné straně na shodné znaky obou právních úprav a na straně druhé na jejich odlišnosti.

Tato práce je rozdělena na úvod, sedm kapitol a závěr. V první kapitole krátce nastiňuji dědění ze závěti jako jeden z důvodů dědění. Druhá kapitola je věnována závěti jako právnímu úkonu obecně, zahrnuje testovací způsobilost zůstavitele, obsah závěti, formy závětí, dědické náhradnictví a zrušení závěti.

Třetí kapitola pak obsahuje pojednání o dědických smlouvách jako o dalším možném dědickém důvodu vedle zákona a závěti. Tato kapitola se zaměřuje zejména na teorii vytvořenou italskou doktrínou právního jednání „inter vivos, post mortem“, dále na darování pro případ smrti a na italský zvláštní druh smlouvy zvanou rodinná smlouva. V poslední části kapitoly je věnována pozornost nové české právní úpravě, která dědické smlouvy upravuje.

Čtvrtá kapitola se soustředí na typickou problematiku dědického práva, a sice na univerzální a singulární posloupnost, se zvláštní pozorností na pojem odkazu podle italského *codice civile* a nového občanského zákoníku. Další kapitola zahrnuje srovnání dědické nezpůsobilosti v české a italské právní úpravě, ze kterého vyplývá téměř identické pojetí této problematiky oběma kodexy.

Šestá kapitola věnuje pozornost dle mého názoru jedné z nejzajímavější části dědického práva, a to problematice neopomenutelných dědiců. Je pojednáno o okruhu subjektů, jak je stanoví oba kodexy, a jejich podílech.

Poslední kapitola volně navazuje na tu předchozí a zkoumá problematiku vydědění. Jelikož italská úprava vydědění v českém slova smyslu prakticky nezná, je věnována hlavní pozornost úpravě české. Na základě této kapitoly je poukazováno na tuto část úpravy testamentární sukcese jako na tu vykazující největší rozdíly obou právních řádů.

V závěru této práce je shrnuto, že porovnávané kodexy jsou značně odlišné. Zatímco v italském *codice civile* se odráží většina základních principů římského práva, v české úpravě jsou dodnes patrné časté stopy ideologických a politických podmínek v zemi v době přijetí kodexu. Naopak jistý návrat k původním principům a tím i sblížení v některých oblastech obou srovnávaných právních řádů je možné shledat v novém občanském zákoníku, který je v současné době již platným zákonem a který by účinnost měl nabýt 1.1.2014.

Legal regulation of testamentary succession in the Czech republic and Italy

The transmission by inheritance is connected, as the law of succession in general, to death of a natural person. The testamentary succession in particular is conditioned by the existence of the last will created by the testator. The purpose of my thesis is to analyse and compare the legal regulation of testamentary succession in the Czech republic and Italy. In this thesis I'm trying to point out on one side on the similarity of those regulations and on other side on their differences.

The thesis is divided into introduction, seven chapters and conclusion. The first chapter defines the testamentary succession as one of legal titles of inherit. The second chapter deals with the last will in general, in particular with the testamentary capacity of testator, content of the last will, forms of testament, substitution of successors and revocation of the last will.

The third chapter describes contracts of succession in general as another kind of title of succession beside law and last will. It is subdivided into four parts. The first one is dedicated to the theory created by Italian jurisprudence of acts „*inter vivos, post mortem*“, the second one donation *mortis causa* and the third part focuses on the Italian particular form called family contract. The last part of this chapter is dedicated to the new Czech regulation by new Civil Code that permit to make a contract of succession.

In the fourth chapter there are outlined the typical differences of singular and universal succession and in particular it is dedicated to the devise as regulated by the Italian Civil Code and the new Czech Civil Code. The following chapter contains regulation of incapacity of successors in Czech republic and Italy. In this chapter the almost identical regulation in both codes is pointed out.

The sixth chapter gives attention to unpretermitted heirs, that I consider one of the most interesting part of the law of succession. This chapter is subdivided into three parts as subjects, shares of unpretermitted heirs and the regulation of unpretermitted heirs in the connection to the succession by law in Italy.

The last chapter is connected with the previous one because deals with the disinheritance. The attention there is concentrated on the Czech regulation because disinheritance in Italy it is not permitted and not regulated by Civil Code. This fact points at an important dissimilitude of both legal regulations.

In the conclusion of my thesis I point at the fact that the actual Czech Civil Code is quite different than the Italian one as in part it still presents the status enacted during socialist regime. In the Italian code there are principles clearly inspired by the traditional Roman law. The new Czech Civil Code that should become effective on the 1.1.2014 is characterized by the return to some traditional legal principles and this fact means also approach in certain areas of the Czech and Italian regulation of testamentary succession.

Klíčová slova

Dědické právo

Závěť

Keywords

Law of succession

Last will